

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ФІНАНСОВА СИСТЕМА

Навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи
здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності
D2 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Електронне видання

Харків – 2025

Рецензенти:

Т. В. Меркулова – д. е. н., професор, завідувач кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Л. О. Гаряга – д. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і фінансів Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 3 від 18 грудня 2025 року)*

Фінансова система : навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності D2 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» [Електронний ресурс] / уклад. Л. В. Нечипорук. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. – (PDF 82)

Навчально-методичний посібник підготовлено в рамках виконання теми «Модернізація фінансової системи України в контексті досягнення глобальних цілей сталого розвитку» (Державний реєстраційний №0124U001670).

Видання охоплює основні аспекти функціонування складових фінансової системи. Посібник містить теоретичні матеріали, практичні завдання, ситуаційні вправи та рекомендації для подальшого вивчення, що дозволяють самостійно поглиблювати знання та застосовувати їх на практиці.

УДК 336.011

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Методичні вказівки	
до вивчення навчальної дисципліни.....	10
Тема 1. Теоретичні основи дослідження фінансової системи в контексті сталого фінансування.....	22
Тема 2. Фінанси домогосподарства в контексті сталого розвитку.....	27
Тема 3. Фінанси підприємства в контексті сталого фінансування.....	33
Тема 4. Державний бюджет та бюджетна система.....	39
Тема 5. Державні цільові фонди в контексті сталого розвитку.....	47
Тема 6. Страхування та страховий ринок.....	52
Тема 7. Фінансовий ринок в контексті сталого фінансування.....	58
Тема 8. Міжнародні фінанси. Фінансова глобалізація та її вплив на національні фінансові системи.....	63
Питання до екзамену	71
Критерії оцінювання результатів вивчення дисципліни	75
Рекомендована література.....	76

ВСТУП

Управління розвитком фінансової системи перманентно знаходяться у полі зору фінансової науки, що обумовлено багатьма чинниками, серед яких варто виокремити, по-перше, те, що практика функціонування фінансової системи має особливості в окремих країнах, а, по-друге, те, що зберігається існування різних поглядів щодо визначення змісту самого поняття «фінансова система», її сучасних особливостей, проблем та завдань. Фінансову систему доцільно розглядати як: 1) сукупність ланок, кожна з яких незважаючи на тісний зв'язок і взаємообумовленість, є відносно самостійною, має специфічну сферу застосування та властиві їй методи мобілізації фінансових ресурсів (фінанси домогосподарства, фінанси фірми/підприємства, фінанси держави, міжнародні фінанси, страхування, фінансовий ринок); 2) сукупність певних інститутів, діяльність яких спрямована на фінансове забезпечення економічних і соціальних потреб як окремих верств населення, господарських структур, так і суспільства в цілому.

Навчально-методичний посібник відповідає програмі навчальної дисципліни «ФІНАНСОВА СИСТЕМА», що складена відповідно до освітньо-наукової програми «Фінанси, банківська справа та страхування» підготовки спеціальності D2 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». Навчально-методичний посібник відповідає напрацюванням виконання НДР на тему «Модернізація фінансової системи України в контексті досягнення глобальних цілей сталого розвитку» (№ держреєстрації 0124U001670).

Метою навчальної дисципліни «ФІНАНСОВА СИСТЕМА» є поглиблене системне набуття методологічних основ викладання та проведення прикладних наукових досліджень еволюції складових фінансової системи щодо сталого фінансування в контексті досягнення цілей сталого розвитку. Управління розвитком фінансової системи в контексті сталого фінансування, як інтеграції екологічних, соціальних та управлінських критеріїв у фінансові послуги, має бути здійснено на основі інклюзивних інститутів, що базуються на їх підтримці приватної власності, неупередженої системи права й надання

публічних послуг для створення конкурентного середовища, заохочення великої маси людей до економічної діяльності. Фінансова система має бути зорієнтована на створення організаційної інфраструктури, що вирішує екологічні «E», соціальні «S» та управлінські «G» проблемами.

Завдання навчальної дисципліни полягає у вивченні та опануванні комплексу знань про поняття, систему та проведення прикладних наукових досліджень еволюції складових фінансової системи щодо сталого фінансування в контексті досягнення цілей сталого розвитку, а саме: засвоїти категоріальний апарат та інструментарій складових фінансової системи; знати методiku і вміти проводити прикладні наукові дослідження щодо еволюції складових фінансової системи в контексті сталого фінансування.

Заплановані результати навчання

Компетентності: ІК – інтегральна компетентність

ІК Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

ЗК – загальні компетентності

ЗК 3. Здатність до мотивації та досягнення спільної мети.

ЗК 4. Здатність працювати автономно та відповідати за навчання інших.

ЗК 5. Здатність ініціювати і розробляти інноваційні проекти, та управляти ними.

ЗК 6. Здатність спілкуватися у професійному середовищі та з представниками інших професійних груп у національному та міжнародному контексті.

Фахові компетентності

ФК 1. Здатність формувати науковий світогляд у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

ФК 2. Здатність до формулювання наукових задач та розробки стратегій їх розв'язання з можливістю інтеграції знань з різних наукових сфер та застосуванням системного підходу.

ФК 6. Здатність до науково-педагогічної діяльності у галузі управління та адміністрування.

Програмні результати навчання

ПРН 1. Самостійно мислити, генерувати нові ідеї та гіпотези на межі предметних галузей і здійснювати власні дослідження.

ПРН 3. Мотивувати та управляти роботою інших для досягнення спільної мети.

ПРН 5. Розробляти проекти у сфері фінансів, банківської справи та страхування, управляти ними і здійснювати пошук партнерів для їх реалізації.

ПРН 6. Демонструвати навички наукової комунікації, міжнародного співробітництва, представляти широкій науковій спільноті й громадськості наукові результати у сфері фінансів, банківської справи та страхування державною й іноземними мовами в усній і письмовій формі.

ПРН 10. Обирати методи для проведення досліджень у сфері фінансів, банківської справи та страхування, що забезпечують досягнення поставленої мети.

ПРН 11. Виконувати оригінальні наукові дослідження у сфері фінансів, банківської справи та страхування на відповідному фаховому рівні, досягати наукових результатів, що створюють нові знання, для розв'язання актуальних проблем.

ПРН 12. Бути спроможним реалізовувати проекти, включаючи результати власних досліджень, спрямовані на вирішення актуальних проблем у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

Для успішного оволодіння дисципліною, слід почати з ознайомлення з методичними рекомендаціями до вивчення кожної теми, щоб зрозуміти зміст, мету і значення теми, також звертаючи увагу на ключові поняття та їх визначення. Перевірити свої знання можна, відповівши на питання для

самоперевірки. Звернення до рекомендованої літератури дозволить поглибити свої знання з теми.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Денна форма навчання

Заочна форма навчання

1.3. Кількість кредитів – 7

Кількість кредитів - 7

1.4. Загальна кількість годин – 210

Загальна кількість годин – 180.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
2-й	2-й
Лекції	
32 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	4
Самостійна робота	
162 год.	198 год.

Назви розділів	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Ус ь- ого	у тому числі				Усь- ого	у тому числі			
		лекції	Пра кти- чні за- нят- тя	ін д.	ср.		лекції	се- мі- нари	інд .	ср.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Розділ 1. Теоретичні основи дослідження особливостей страхового захисту бізнесу										
Тема 1. Теоретичні основи дослідження фінансової системи в контексті сталого фінансування	22	4	2	-	16	23	2	-	-	21
Тема 2. Фінанси домогосподарства в контексті сталого розвитку	22	4	2	-	16	23	2	-	-	21
Тема 3. Фінанси підприємства в контексті сталого фінансування	22	4	2	-	16	23	2	-	-	21
Тема 4. Державний бюджет та бюджетна система	22	4	2	-	16	22	2	-	-	21
Тема 5. Державні цільові фонди в контексті сталого розвитку.	23	4	2		17	22		1		21
Тема 6. Страхування та страховий ринок	23	4	2		17	22		1		21
Тема 7. Фінансовий ринок в контексті сталого фінансування.	23	4	2	-	17	22		1	-	21
Тема 8. Міжнародні фінанси. Фінансова глобалізація та її вплив на національні фінансові системи	23	4	2	-	17	23		1	-	21
Усього годин	180	32	16	-	132	180	8	4	-	168

Теми семінарських занять

№ п/п	Тема	Кількість годин	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
1	Теоретичні основи дослідження фінансової системи в контексті сталого фінансування	2	2
2	Фінанси домогосподарства в контексті сталого розвитку.	2	-
3	Фінанси підприємства в контексті сталого фінансування	2	-
4	Державний бюджет та бюджетна система	2	-
5	Державні цільові фонди в контексті сталого розвитку.	2	-
6	Страховання та страховий ринок	2	-
7	Фінансовий ринок в контексті сталого фінансування.	2	-
8	Міжнародні фінанси. Фінансова глобалізація та її вплив на національні фінансові системи	2	2
Усього		16	4

Завдання для самостійної роботи

№ п/п	Тема	Кількість годин	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
1	Дослідження проблеми: Теоретичні основи дослідження фінансової системи в контексті сталого фінансування	16	21
2	Дослідження проблеми: Фінанси домогосподарства в контексті сталого розвитку.	16	21
3	Дослідження проблеми: Фінанси підприємства в контексті сталого фінансування	16	21
4	Дослідження проблеми: Державний бюджет та бюджетна система	16	21
5	Дослідження проблеми: Державні цільові фонди в контексті сталого розвитку.	17	21
6	Дослідження проблеми: Страховання та страховий ринок	17	21
7	Дослідження проблеми: Фінансовий ринок в контексті сталого фінансування.	17	21
8	Дослідження проблеми: Міжнародні фінанси. Фінансова глобалізація та її вплив на національні фінансові системи	17	21
Усього		132	168

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основними методами навчання є пояснювально-ілюстративний та репродуктивний методи викладення матеріалу. В процесі опанування матеріалу на лекційних, семінарських заняттях та в ході самостійної роботи отримують завдання, кейси та розрахункові задачі, які вирішують під керівництвом викладача та самостійно. Вивчення матеріалу курсу передбачає застосування методів наукової абстракції, аналізу, групування, математичного моделювання, функціонального аналізу, методів диференціювання та оптимізації, а також методів графічного представлення даних та результатів.

У рамках навчальної дисципліни передбачено проведення:

1) *лекцій*. За структурою заплановані лекції поділено на вступні, тематичні, заключні, оглядові, установчі. Для проведення лекцій, крім традиційного способу, планується використання мультимедійного комплексу для наочного відображення представленого матеріалу (on-line);

2) практичних (*семінарських*) занять.

3) *самостійної роботи* шляхом використання різноманітних дидактичних методів навчання. Самостійна робота з метою кращого засвоєння матеріалу студентами передбачає використання тестових завдань, написання есе, проведення дискусій та розв'язання практичних завдань.

ФІНАНСОВА СИСТЕМА: СТРУКТУРА ТА УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО ФІНАНСУВАННЯ

Управління розвитком фінансової системи перманентно знаходяться у полі зору фінансової науки, що обумовлено багатьма чинниками, серед яких варто виокремити, по-перше, те, що практика функціонування фінансової системи має особливості в окремих країнах, а, по-друге, те, що зберігається існування різних поглядів щодо визначення змісту самого поняття «фінансова система», її сучасних особливостей, проблем та завдань.

Почнемо з того, що термін «система» з грецької мови перекладається як поєднання, утвір. Властивостями системи є діалектична єдність розчленованості і цілісності [1, с. 82]. Варто розуміти, що система – це структура, що становить єдність закономірно розміщених та функціонуючих частин. Порядок, зумовлений правильним розміщенням частин у певному зв'язку, зв'язане ціле [2, с. 497].

На сучасному етапі можна виокремити такі панівні концептуальні підходи щодо виокремлення складових фінансової системи: за ознакою економічних (фінансових) відносин; за рівнями економічної системи; за формами власності; за фондовою концепцією; за способами та методами формування і використання фондів грошових коштів; за суб'єктами фінансових відносин; за фінансами галузей економіки; за організаційно-адміністративним підходом; за організаційно-інституційним підходом; за інституційними секторами; за функціональним призначенням суб'єктів фінансових відносин тощо [3, с. 57, 58].

Поширеною є трактовка *фінансової системи* як сукупності урегульованих фінансово-правовими нормами окремих ланок фінансових відносин і фінансових установ (інститутів), за допомогою яких формуються, розподіляються і використовуються централізовані та децентралізовані фонди фінансових ресурсів і грошових засобів [4, с. 57]. Слід враховувати, що економічні відносини виникають поміж людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання, і на макроекономічному рівні традиційно виокремлюють чотири сектори (сектор домашніх господарств, підприємницький сектор, державний сектор, закордонний сектор). У нинішньому розумінні *фінансова система* – це сукупність окремих ланок, що мають особливості в створенні та використанні фондів фінансових ресурсів, що зосереджені в розпорядженні суб'єктів економіки (домогосподарств, фірм/підприємств, держави). Хоча кожна ланка фінансової системи є відносно самостійною, має власну специфічну сферу застосування та властиві їй методи мобілізації коштів для створення фондів фінансових ресурсів, напрями й методи використання, вона може успішно функціонувати лише при досконалості й ефективності системи в цілому. Поміж ланками

фінансової системи, серед яких: фінанси домогосподарства, фінанси фірми/підприємства, фінанси держави, міжнародні фінанси, страхування, фінансовий ринок, існує тісний взаємозв'язок і взаємна обумовленість.

Також фінансову систему варто визначати як сукупність певних інститутів, діяльність яких спрямована на фінансове забезпечення економічних і соціальних потреб як окремих верств населення, господарських структур, так і суспільства в цілому. Зазвичай інститути поділяють на інклюзивні та екстрактивні. Інклюзивні інститути ґрунтуються на їх підтримці приватної власності, неупередженої системи права й надання публічних послуг для створення конкурентного середовища щодо виробництва, розподілу, обміну та споживання. Їх переваги полягають в спроможності до заохочення великої маси людей до економічної діяльності. Екстрактивні економічні інститути мають протилежні властивості, вони спрямовані на те, щоб відбирати доходи і блага однієї групи людей на користь іншої [5,18].

Панування певний час екстрактивних економічних інститутів, що наражає на утворення системних проблем розвитку фінансової системи України визначено, на наш погляд, інверсійним характером ринкової економічної трансформації, що передбачає протилежні переходи: від загального одержавлення власності до розвитку різноманіття її форм, від державної монополії до включення конкурентних принципів, від директивно-планових цін до вільного ціноутворення та ін.. Проблеми інверсії виявляються вельми багатоманітними, оскільки йдеться про радикальне перетворення конкретного суспільства з усіма особливостями стосовно як самого себе, так і навколишнього світу, коли здійснення цього процесу не лише не гарантоване, а й наражається на опір навіть усередині даного суспільства. Суспільство як суб'єкт інверсії здійснює моделювання «за образом і подобою», формуючи щось само по собі від нього відмінне, щось йому чуже і навіть вороже, але те, від чого цьому суспільству треба у своєму поступальному розвитку відштовхуватися.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА СТАЛЕ ФІНАНСУВАННЯ

Авторство теорії сталого розвитку визнано за колишнім економістом Світового банку Германом Дейлі, який характеризує його як гармонійний, збалансований, безконфліктний прогрес як всієї земної цивілізації, так і певних груп країн, регіонів, окремих країн нашої планети, коли в процесі неухильного інноваційного інтенсивного економічного розвитку позитивно вирішується комплекс питань щодо збереження довкілля, ліквідації експлуатації, бідності та дискримінації як кожної окремо взятої людини, так і цілих народів чи груп населення, у тому числі за етнічними, расовими чи статевими ознаками [6]. В Глобальному звіті про сталий розвиток (GSDR), авторами якого є: Аннукка Берг, Ріана Антікайнен, Ернесто Хартікайнен, Сарі Кауппі, Петрус Каутто, Девід Лазаревич, Сандра Пієсік, Лаура Сайку визначено, що досягненню 17 цілей сталого розвитку (ЦСР), затверджених ООН у 2015 році, може посприяти дотриманню таких домінант економічної діяльності: неодмінна присутність позитивних екологічних і соціальних рішень, їх економічна/фінансова доцільність та управління, що адаптоване до вимог сталого розвитку [7]. Вітчизняні науковці І.Л. Якименко, Л.П. Петрашко, Т.М. Димань, О.М. Салавор, Є.Б. Шаповалов, М.А. Галабурда, О.В. Ничик, О.В. Мартинюк розкривають зміст «стратегії сталого розвитку», визначають підходи ЄС до її формування і реалізації, окреслюють інноваційний ландшафт європейських вимірів сталого розвитку та зосереджують увагу на викликах та ідеях масштабування Європейської Зеленої Угоди в Україні [8]. Професоркою О.В. Глуценко досліджено можливості та загрози, що виникають у зв'язку переходом України на шлях сталого розвитку, доведена гіпотеза про можливість застосування методологічного підходу «за межами ВВП» для оцінки сталого розвитку, встановлено, що Україна має значний інноваційний потенціал [9].

Сталий розвиток економіки можливий тільки на основі інклюзивних інститутів. Це визначено ООН при формулюванні цілей сталого розвитку та знайшло відбиток і в Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року, що спрямована на подолання системних проблем у фінансовому секторі та

розбудову повноцінного ринкового конкурентоспроможного середовища згідно зі стандартами ЄС. Розвиток сталого фінансування Європейського Союзу (ЄС) ґрунтується на таких засадах:

1) наявність таксономії сталої економічної діяльності як системи класифікації, що встановлює перелік екологічно стійких видів економічної діяльності, екологічними цілями якої є: пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптація до них, стале використання та охорона водних і морських ресурсів; перехід до циркулярної економіки, запобігання та контроль забруднення навколишнього середовища, охорона та відновлення біорізноманіття та екосистем;

2) використання спеціальних фінансових інструментів відповідно до Стандарту Європейського Союзу по "зелених" облігаціях (EU Green BondStandard, EU GBS);

3) дотримання вимог щодо належного оприлюднення інформації про сталий розвиток (Звітність про вплив – звітність емітента "зелених" облігацій про вплив на довкілля проєкту (проєктів), який (які) повністю або частково фінансується (ються) та/або рефінансується (ються) за рахунок коштів, залучених від розміщення "зелених" облігацій, та яка відповідає рекомендаціям щодо звітності про вплив Стандарту Європейського Союзу по "зелених" облігаціях (EU GBS) і Міжнародної асоціації ринків капіталу (ICMA));

4) врахування екологічних «E», соціальних «S» та управлінських «G» факторів (**ESG**) під час надання фінансових послуг та інвестиційних рішень;

5) належне управління екологічними (включаючи кліматичні) та соціальними ризиками (Enterprise Security Risk Management ESRM).

З метою підтримки переходу до сталої та інклюзивної економіки в 1992 році була заснована Фінансова ініціатива Програми ООН з навколишнього середовища/UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME FINANCE INITIATIVE (UNEP FI), діяльність яких спрямована на впровадження Принципів відповідальної банківської діяльності (**PRB**) та Принципів сталого страхування (PSI) [10].

Концепція сталого розвитку інтегрована в законодавство України та забезпечена Політикою Національного банку України щодо розвитку сталого фінансування на період до 2025 року, що налаштовує корпоративні державні фінанси та фінанси домогосподарств на забезпечення відповідних екологічних та соціальних рішень. Завдання Політики є: вдосконалити корпоративне управління банків та небанківських фінансових установ з урахуванням ESG факторів; запровадити вимоги з управління екологічними та соціальними ризиками у фінансових установах, діяльність яких регулюється НБУ; ввести стандарти з розкриття фінансовими установами інформації про ESG; продовжити проведення заходів з підвищення рівня фінансової грамотності населення у питаннях розвитку в Україні сталого фінансування; враховувати кліматичні зміни при забезпеченні фінансової стабільності. Важливо підвищити обізнаність в питаннях сталого фінансування.

Стале фінансування – інтеграція екологічних, соціальних та управлінських критеріїв (ESG) у фінансові послуги для досягнення результатів сталого розвитку, включаючи пом'якшення та адаптацію до несприятливих наслідків зміни клімату [11]. Реформи фінансового сектору України, що здійснювалася за активної підтримки міжнародних фінансових організацій, налаштовані на сприяння макрофінансовій стабілізації та зміцненню спроможності регуляторів та учасників фінансового ринку протистояти кризовим явищам.

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ З ВРАХУВАННЯМ ESG ФАКТОРІВ

Напрями транзиту до інклюзивних інститутів були визначені в Комплексній програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 року та в Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року [12], цілями якої встановлено: 1) макроекономічна стабільність (стійка гривня, стійкі публічні фінанси, посилення довгострокової стійкості пенсійної системи); 2) фінансова стабільність (узгодження регуляторних підходів, збалансоване регулювання та нагляд, спрямовані на розвиток фінансових установ, збалансоване регулювання та нагляд, спрямовані на розвиток ринків капіталу, стійкі та спроможні ринки

капіталу, розвиток фінансових установ державної форми власності, створення комплексної системи оздоровлення та виведення з ринку неспроможних установ, посилення стійкості та ефективності систем гарантування вкладів та інвестицій); 3) орієнтація фінансової системи на відновлення країни (підтримка та розвиток економіки, розвиток сталого фінансування, розвинена інфраструктура ринків капіталу, упровадження нових видів та вдосконалення наявних фінансових інструментів, відповідальний та інклюзивний фінансовий ринок, відновлення фінансового сектору); 4) осучаснення фінансових послуг (розвиток інфраструктури цифрових фінансових послуг, автоматизація і без паперові технології надання фінансових послуг, регулювання віртуальних активів, цифрова оборона фінансового сектору, відновлення фінансової інфраструктури); 5) інституційна спроможність регуляторів та ФГВФО (забезпечення безперервності роботи регуляторів та ФГВФО, підвищення їх операційної ефективності, інституційної спроможності та фінансової незалежності, утворення цілісної, комплексної IT-інфраструктури для державних відомств.

Розглянемо особливості управління розвитком складових фінансової системи під парасолькою «ESG» на прикладі впровадження Принципів сталого страхування/Principles for Sustainable Insurance (PSI), що започатковані на Конференції ООН зі сталого розвитку 2012 року, та є основою для глобальної страхової галузі в контексті керування екологічними, соціальними і управлінськими ризиками/environmental, social, and governance (ESG) у бізнес-операціях. Виокремлено чотири принципи, що знайшли втілення на певних етапах діяльності страховиків:

1) включення в процес прийняття рішень в екологічних, соціальних та управлінських питаннях, що пов'язані з страховим бізнесом, що потребує таких дій: розробки стратегії компанії на рівні правління та виконавчого керівництва для виявлення, оцінки, управління та моніторингу питань ESG у бізнес-операціях, з врахуванням програм найму, навчання та залучення працівників; управління ризиками та андеррайтингу (встановлення процесів для виявлення та оцінки проблем ESG що властиві портфелю, інтеграція ESG у процеси управ-

ління ризиками, андерайтингу та достатності капіталу); *розробки продуктів і послуг*, що як знижують ризики, так і сприяють кращому управлінню ними; *управління прагненнями потенційних клієнтів* (швидка, прозора, своєчасна реакція на розгляд претензій, чіткі та зрозумілі пояснені); *адаптації продажів та маркетингу відповідно до ESG*; інтеграції питань ESG у процес прийняття інвестиційних рішень;

2) *співпраця з клієнтами та діловими партнерами щодо підвищення обізнаності про ESG, керування ризиками та розробки відповідних рішень*;

3) *координація зусиль з урядами, регуляторними органами та іншими ключовими зацікавленими сторонами в ESG*, що обумовлює необхідність забезпечення підтримки пруденційної політики, розробки інтегрованих підходів до управління ризиками та рішень щодо передачі ризиків, співпраці з академічною та науковою спільнотою для сприяння дослідницьким та освітнім програмам з питань ESG у контексті страхового бізнесу; зі ЗМІ для підвищення обізнаності громадськості щодо питань ESG та ефективного управління ризиками;

4) *підзвітність, прозорість та моніторинг прогресу компанії в управлінні питаннями ESG*, що передбачає постійний діалог з клієнтами, регуляторними органами, рейтинговими агентствами та іншими зацікавленими сторонами [13].

Впровадження Принципів сталого страхування ініціює формування та активну діяльність певних інституцій. Варто згадати про Мюнхенську ініціативу кліматичного страхування/Munich Climate Insurance Initiative (МСІІ), що розпочала свою діяльність у квітні 2005 року як благодійна організація представниками страхових компаній, дослідницьких інститутів та неурядових організацій у відповідь на зростаюче усвідомлення того, що страхові рішення можуть відігравати важливу роль у адаптації до клімату [14].

Складно переоцінити важливість впровадження кліматично-розумних страхових рішень для мікро-, малих і середніх підприємств (ММСП) у країнах вразливих до кліматичних змін тому, що на мікро-, малі та середні підприємства у країнах V20 SIF припадає 70% зайнятості та 40% загального ВВП. Однак

саме такі підприємства не мають відповідного страхового захисту (тільки менше 15% цих підприємств мають адекватне покриття).

Саме V20 SIF сприяє розробці та впровадженню нового страхового покриття та послуг, що відшкодовують наслідки як стихійного лиха, так і негативних наслідків переходу до альтернативних видів енергетики. V20 SIF співпрацює як з організаціями, які вже мають масштабні відносини з ММСП, такими як банки, мікрофінансові установи, цифрові платформи та інші, щоб визначити кліматичні ризики та розробити рішення для їх подолання, так і з державними установами, що забезпечує ефективне державно-приватне партнерство щодо оцінки потреб бенефіціарів, надання потенційним партнерам експертного розуміння страхового ринку.

Важливою є також інституція Net Zero Insurance Alliance (NZIA), що створена за підтримки ООН в липні 2021 року на кліматичному саміті G20 в Італії. Її метою є сприяння переходу страхової галузі до економіки з низьким вмістом вуглецю. NZIA створено такими глобальними акторами страхування та перестраховування: AXA (голова NZIA), Allianz, Aviva, Generali, Munich Re, SCOR, Swiss Re та Zurich Insurance Group, що наголошує на їх ролі у переході до вуглецево-нейтральної економіки, а також у сприянні створенню методології, що дозволяє, наприклад, перевізникам вимірювати викиди та з допомогою технологічних інновацій знаходити способи їх зменшення. Перехід до чистого нульового андеррайтингу портфелів є кроком до інвестиційних зобов'язань, які є більш поширеними, але те, як вони цього досягнуть, залежить від кожної компанії, яка обирає власний шлях до мети. Згідно з United Nations Environment Programme (UNEP), чистий нульовий викид парникових газів до 2050 року відповідатиме максимальному підвищенню температури на 1,5°C порівняно з до індустріальним рівнем до 2100 року [15].

Страховики мають перспективи бути ініціаторами у справі переходу до низьковуглецевої економіки, враховуючи їх вирішальну роль як андеррайтерів так і інституційних інвесторів у вуглецевосмних галузях. Рахувалося, що менш відчутним для бізнесу, на відміну від проблем навколишнього середовища та управ-

ління, є соціальні чинники. Але пандемія та війна в Україні мають глобальні соціально-економічні наслідки, що на фоні ухвалених Цілей сталого розвитку ООН (ЦСР) у 2015 р., зумовлює потребу миттєвої реакції суспільства на виклики соціальної сталості, що й пояснює зсув динаміки ESG у бік «S». Це особливо актуально для страхової галузі, як такої, що приймає та запобігає ризики, відшкодовує збитки, а також визнана вагомою в контексті інвестиційних ресурсів. Останнім часом створюються рекомендації щодо концептуальних основ внеску страхової галузі в соціальну сталість, що спирається модель трьох сфер Протоколу про парникові гази (ПГ)/Greenhouse Gas (GHG) (таблиця 1).

Таблиця 1 - Трирівневий підхід страхової компанії до управління соціальною сталістю

Сфера	Зміст
Сфера 1	Може охопити соціальний вплив страхової компанії на все, що компанія безпосередньо контролює, перш за все на своїх працівників.
Сфера 2	Може охоплювати вплив страхової компанії на громади безпосередньо через його діяльність і опосередковано через його працівників (наприклад, волонтерство працівників).
Сфера 3	Включатиме соціальні наслідки страхової компанії по всьому ланцюжку створення вартості, від прийняття ризику та обслуговування до інвестування, як на початку (вплив «S» на та партнерів у ланцюжку створення вартості), так і надалі по ланцюжку (вплив «S» на клієнтів та об'єкти інвестування).

Джерело: складено автором за даними [16].

Систематичний підхід до оцінки впливу страхової компанії на її співробітників, партнерів у ланцюжку створення вартості, клієнтів і громади дозволить максимізувати позитивний соціальний вплив, що виникає від основної діяльності страхування; захистити ці переваги шляхом ретельного пом'якшення потенційно негативного впливу; визначити можливості для додаткових, комерційно життєздатних соціальних виплат. Врахування соціальних аспектів в контексті не тільки ризиків, а й можливостей, потребує усунення прогалин страхового захисту з урахуванням державно-приватного партнерства як багатобічного шляху до надання страхових продуктів з соціальними ризиками. Це важливо і в контексті «G» (управління) в ESG. Стале страхування спрямоване на зниження ризику, розробку інноваційних рішень, покращення ефективності бізнесу та сприяння екологічній, соціальній та економічній стійкості, чому можуть посприяти нові трансформаційні технологічні тенденції.

Цифровізація фінансової системи є важливим фактором модернізації та досягнення глобальних цілей сталого розвитку через те, що сприяє як зростанню ефективності, прозорості та інклюзивності фінансових послуг, так і сталому економічному зростанню на тлі соціального прогресу. Втілення концепції сталого цифрового фінансування/*Sustainable Digital Finance (SDF)* передбачає залучення фінансування разом із застосуванням таких інструментів, як: платформи для мобільних платежів, краудфандинг, кредитування, масиви даних, пов'язаних з фінансуванням, штучний інтелект, навчання за допомогою машин (роботів), технології блокчейн, цифрові маркери та Інтернет речей [18].

Цифровізація фінансової системи забезпечує більш інклюзивне, прозоре та ефективне фінансове середовище. Впровадження цифрових інструментів може не тільки сприяти фінансуванню проєктів сталого розвитку через створення нових фінансових продуктів та підвищення ефективності управління проєктами, а й можуть бути використані для вирішення соціальних та екологічних проблем, серед яких: зменшення бідності та покращення економічного становища населення через покращення доступу до послуг страхування життя та медичного страхування. Узагальнено, що основними трендами для InsurTech-проєктів стають: поширення електронних полісів; використання мобільних додатків, штучного інтелекту та цифрових платформ; блокчейн-технологій для управління даними; розвиток співпраці між страховими компаніями та InsurTech-стартапами ¹.

---

¹ Список використаних джерел:

1. Кравчук Н. Фінансова система держави: теоретична концептуалізація та проблеми структурування. *Світ фінансів*. 2006. Вип. 3(8). С. 81–89.
2. Короткий тлумачний словник української мови: близько 7000 слів / за ред. Д. Г. Гринчишина. Київ : Видавництво “Просвіта”, 2004. 608 с.
3. Коваленко В. М., Коваленко О. В. Розвиток фінансової системи України в умовах глобалізації : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 236 с
4. Теорія фінансів / П. І. Юхименко, В. М. Федосов, Л. Л. Лазебник та ін.; за ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 576 с.
5. Інклюзивні інститути забезпечення розвитку економіки України: колективна монографія / [Бобух І.М., Кіндзерський Ю.В., Фащевська О.М. та ін.] ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». Київ., 2023. 360 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/Ukraine-inclusive-institutes-economy-development.pdf>
6. Herman E. Daly Beyond Growth: The Economics of Sustainable Development. URL: <http://pinguet.free.fr/daly1996.pdf>

Тема 1. Теоретичні основи дослідження фінансової системи в контексті сталого фінансування.

Сталий розвиток економіки.

Типологія та основні принципи побудови фінансової системи. Фінансова система: внутрішня та організаційна будова.

Теоретичні засади організаційної побудови внутрішньої структури фінансової системи. Сфери та ланки фінансової системи, їх взаємозв'язок.

Регіональний аспект побудови внутрішньої структури фінансової системи.

Міжнародний аспект побудови структури фінансової системи. Інструменти забезпечення стабільності фінансових систем.

Стале фінансування. Управління розвитком фінансової системи в контексті сталого фінансування.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

-
7. Circular Economy for Sustainable Development. Reports of the Finnish Environment Institute 26/2018. URL: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/75f6f473-a071-4340-b096-dbb2da1d13b5/content>
  8. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти / І.Л. Якименко, Л.П. Петрашко, Т.М. Димань, О.М. Салавор, Є.Б. Шаповалов, М.А. Галабурда, О.В. Ничик, О.В. Мартинюк. Київ. НУХТ, 2022. 337 с.
  9. Hlushchenko, O. (2017). СТАЛИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2(23), 372–378. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i23.121904>
  10. Principles for Sustainable Insurance (UNEP FI). URL: <https://www.unepfi.org/insurance/insurance/>
  11. Політика Національного банку України щодо розвитку сталого фінансування URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-prezentuvav-politiku-schodo-rozvitku-stalogo-finansuvannya-na-period-do-2025-roku>
  12. Стратегія розвитку фінансового сектору України URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini>
  13. Principles for Sustainable Insurance (UNEP FI). URL: <https://www.unepfi.org/insurance/insurance/>
  14. The V20 Sustainable Insurance Facility. URL: <https://www.unepfi.org/the-v20-sustainable-insurance-facility/>
  15. Public statement by the United Nations Environment Programme on the UN-Convened Net-Zero Insurance Alliance. URL: <https://www.unepfi.org/industries/insurance/public-statement-by-the-united-nations-environment-programme-on-the-un-convened-net-zero-insurance-alliance/>
  16. Kai-Uwe Schanz How Insurers are Contributing to Social Sustainability? Role of Insurance in ESG. URL: <https://beinsure.com/role-insurance-in-promoting-esg/>
  17. Global Generative AI in Insurance Market Size Worth \$5,5 bn by 2032. URL: <https://beinsure.com/global-generative-ai-insurance-market/>
  18. Digital Technologies for Mobilizing Sustainable Finance. Sustainable digital Finance Alliance. URL: https://docs.wixstatic.com/ugd/3d4f2c_6767ef5b999c4e3fa42c0e05e6ea2ac3.pdf

Практичні завдання

Завдання 1. Опрацювати річний звіт Національного банку України за попередній рік. Дати відповіді на питання: Яка ланка займає центральне місце у фінансовій системі України, навести аргументи? Наведіть приклади взаємозв'язку між окремими ланками фінансової системи.

Завдання 2. Порівняйте склад фінансової системи України і фінансових систем розвинутих ринкових країн: США, Великобританії, Німеччини, Франції.

Завдання 3. Особливості формування та функціонування фінансових систем зарубіжних країн (на прикладі певної країни).

Завдання 4. Ознайомитися з змістом Політики Національного банку України щодо розвитку сталого фінансування [<https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-prezentuvav-politiku-schodo-rozvitku-stalogo-finansuvannya-na-period-do-2025-roku>]. Визначити ключові засади розвитку сталого фінансування в Україні. Проаналізувати приклади врахування екологічних «E», соціальних «S» та управлінських «G» факторів (ESG) під час надання фінансових послуг, навести кейси сталого фінансування та впровадження практик ESG фінансовими установами (ФУ) України. Використовувати матеріали офіційних сайтів ФУ.

Тестові запитання

1. Що виявляє собою фінансова система за внутрішньою будовою?

- а) система грошових відносин тієї чи іншої держави;
- б) сукупність фінансових органів та інституцій, яка характеризує систему управління фінансами;
- в) сукупність фондів фінансових ресурсів та взаємозв'язок між ними;
- г) сукупність відокремлених і взаємопов'язаних сфер і ланок фінансових відносин, які відображають специфічні форми і методи розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту.

2. Що виявляє собою фінансова система за організаційною структурою фінансова система?

- а) сукупність фінансових органів та інституцій, яка характеризує систему управління фінансами;
- б) сукупність фінансових органів та інституцій, які управляють грошовими потоками;
- в) сукупність фондів фінансових ресурсів та взаємозв'язок між ними;
- г) сукупність відокремлених і взаємопов'язаних сфер і ланок фінансових відносин, які відображають специфічні форми і методи розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту.

3. З яких елементів складається фінансова система за внутрішньою будовою?

- а) рівнів, сфер та ланок;
- б) етапів та ланок;
- в) сфер та ланок;
- г) рівнів та ланок.

4. Що визначає стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів та таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів населення?

- а) бюджетна безпека;
- б) грошово-кредитна безпека;
- в) валютна безпека;
- г) боргова безпека.

5. Що є основною ланкою фінансів держави як складової фінансової системи?

- а) фонд зайнятості;
- б) пенсійний фонд;
- в) державний бюджет;
- г) інноваційний фонд.

6. Які виокремлюють елементи фінансового ринку як складової фінансової системи за формою фінансових ресурсів?

- а) ринок грошей і ринок капіталів;
- б) ринок грошей і ринок економічних ресурсів;

в) ринок капіталів і ринок економічних ресурсів;

г) ринок акцій та ринок облігацій.

7. Які виокремлюють суб'єкти міжнародного кредиту?

а) корпорації, комерційні банки, кредитні організації, нефінансові заклади, держави та державні органи, а також регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути;

б) нефінансові заклади, держави та державні органи, а також регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути;

в) регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути;

г) комерційні банки, а також регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути.

8. З точки зору тривалості залучення коштів та характеру їх використання структура міжнародного ринку цінних паперів розглядається в яких аспектах?

а) міжнародний ринок боргових цінних паперів та міжнародний ринок титулів (прав) власності;

б) ринок суверенних боргів та ринок приватних боргів;

в) міжнародний валютний ринок;

г) міжнародний ринок кредитних ресурсів.

9. Що визначається об'єктом міжнародних фінансів як складової фінансової системи?

а) потоки грошових коштів і пов'язані з ними фінансові відносини на світовому ринку;

б) фізичні та юридичні особи;

в) уряди, міжнародні організації та фінансові інституції;

г) банки та інші фінансово-кредитні установи.

10. Які елементи входять до складу фінансів суб'єктів господарювання як складової фінансової системи?

а) ринок кредитних ресурсів;

б) фінанси самозайнятого населення;

в) фінанси комерційних підприємств і організацій;

г) ринок цінних паперів.

Питання для самоконтролю

В чому полягає особливість фінансових ресурсів як матеріальних носіїв фінансових відносин?

Які фінансові категорії визначаються як системоутворюючі?

В чому полягає предмет фінансової науки?

Чим різнитимуться макро- і мікрорівень у фінансах?

В чому полягає методологія фінансової науки?

Які існують основні принципи побудови фінансової системи?

Які структурні елементи виокремлюють у фінансовій системі?

Визначте теоретичні засади організаційної побудови внутрішньої структури фінансової системи.

Схарактеризуйте сфери фінансової системи.

Означте ланки фінансової системи.

Розкрийте взаємозв'язок елементів фінансової системи.

Визначте особливості регіонального аспекту побудови внутрішньої структури фінансової системи.

Розкрийте ознаки міжнародного аспекту побудови структури фінансової системи.

Які особливості має управління розвитком фінансової системи в контексті сталого фінансування?

Словник термінів

Фінансова система за внутрішньою (структурною) будовою – це сукупність відокремлених і взаємопов'язаних сфер та ланок фінансових відносин, які відображають специфічні форми й методи розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту.

Сфера фінансової системи – узагальнена за певними ознаками сукупність фінансових відносин. В основі виділення сфер покладено рівень економічної системи, зокрема, сферами фінансової системи є: на рівні

мікроекономіки – фінанси суб'єктів господарювання та фінанси населення; на рівні макроекономіки – державні фінанси; на рівні світового господарства – міжнародні фінанси; на узагальнюючій рівні (забезпечуюча сфера) – фінансовий ринок.

Ланка фінансової системи – відособлена частина фінансових відносин. Її виокремлення проводиться за ознакою наявності відокремлених фондів грошових коштів, специфічних методів і форм створення і використання цих фондів.

Фінансова система а організаційною структурою – сукупність фінансових органів та інституцій, яка характеризує систему управління фінансами.

Фінансові ресурси держави є цілісною системою суспільних відносин, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів з метою виконання завдань і функцій держави.

Тема 2. Фінанси домогосподарства в контексті сталого розвитку

Домогосподарство. Потреби та функції домогосподарства. Фінансові ресурси домогосподарств. Особливості фінансів домогосподарств і сфера їх функціонування.

Внутрішні та зовнішні фінансові відносини домогосподарств в контексті сталого розвитку. Джерела і форми доходів домогосподарств. Грошові та натуральні доходи. Характеристика сукупних доходів та доходів, що залишаються у розпорядженні домогосподарств. Номінальні і реальні доходи. Бюджет прожиткового мінімуму.

Заробітна плата та її роль у формуванні доходів бюджету домогосподарств. Соціальні і страхові виплати. Доходи домогосподарств від підприємницької діяльності; проценти і дивіденди; доходи від продажу цінних паперів, нерухомості, особистого та домашнього майна; доходи від продажу продукції пі-

дсобного господарства; грошові нагромадження у фінансово-кредитній сфері.

Вплив держави на формування доходів бюджету домогосподарств.

Витрати бюджету домогосподарств, їх класифікація.

Грошові заощадження. Мотивовані і немотивовані заощадження громадян. Організовані та неорганізовані заощадження. Чинники, що впливають на оощадну активність домогосподарств.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

Чим обумовлена необхідність управління фінансами домогосподарств в умовах сталого розвитку?

Які основні статті доходів і витрат домогосподарств?

Розкрийте призначення фінансового планування діяльності домогосподарств?

Яку роль відіграють фінанси домогосподарств у фінансовій системі держави?

Визначте внутрішні та зовнішні фінансові відносини домогосподарств.

Які розрізняють джерела і форми доходів домогосподарств?

В чому полягає різниця поміж грошовими та натуральними доходами домогосподарства?

Які чинники впливають на номінальні і реальні доходи домогосподарств?

Якою є роль зарплати у формуванні доходів бюджету вашого домогосподарства?

Соціальні і страхові виплати впливають на формування доходів бюджету вашого домогосподарства?

Як визначаються доходи домогосподарств від підприємницької діяльності?

Чи впливає держава на формування доходів бюджету домогосподарств?

Які чинники впливають на витрати бюджету домогосподарств?

Якими є джерела фінансових ресурсів домогосподарств?

Які можна запропонувати фінансові рішення домогосподарствам щодо розміщення доходів?

Які обов'язкові платежі домогосподарств слід враховувати при формуванні бюджету?

Які податки і відрахування до державних соціальних фондів здійснюють домогосподарства і за яких умов?

Які чинники впливають на щомісячні платежі домогосподарств?

Як розрізнити поточні і капітальні витрати на споживання?

Які чинники слід враховувати при формуванні грошових заощаджень домогосподарств?

Який критерій розподілу на мотивовані і немотивовані заощадження громадян?

Який критерій розподілу на організовані та неорганізовані заощадження?

Які чинники впливають на ощадну активність домогосподарств?

Практичні завдання

Завдання 1. Проведіть аналіз ваших фінансових цілей. Встановіть фінансові цілі домогосподарства: короткострокові, середньострокові, довгострокові (по 20 пунктів); 2) виокремити TOP - 3 (короткострокових, середньострокових, довгострокових); 3) визначити орієнтовну вартість кожної TOP – 3 цілі. Яким критерієм має відповідати фінансова ціль? Назвіть складові оцінки фінансової ситуації. Які особливості людського мислення впливають на прийняття фінансових рішень у повсякденному житті? Як виявляється асиметричність інформації під час купівлі фінансових послуг?

Завдання 2. Здійсніть фінансовий аналіз доходів та витрат власного домогосподарства. Визначте стан бюджету домогосподарства. Чи є він достатнім для досягнення фінансових цілей домогосподарства: короткострокових, середньострокових, довгострокових. Означити інструменти досягнення цілей (максимально врахуйте можливості, що надають складові фінансової системи). Сплануйте кроки по досягненню кожної цілі.

Тестові запитання

1. Яку функцію реалізує господарсько-побутова діяльність домогосподарств, спрямована на задоволення індивідуалізованих потреб сім'ї та її членів?

- а) споживчу;
- б) заощаджувальну;
- в) відтворювальну;
- г) виробничу.

2. Які чинники впливають на ощадну активність домогосподарств у сучасних умовах?

- а) політичні;
- б) соціальні;
- в) психологічні;
- г) політичні, економічні, соціальні.

3. Що означає термін «бюджет домогосподарства»?

- а) це всі грошові надходження;
- б) це всі грошові надходження, що їх отримують з різних джерел усі члени сім'ї;
- в) це активи сім'ї;
- г) заробітна плата.

4. Які є способи матеріального забезпечення людей похилого віку?

- а) продовження роботи поряд із молодими працівниками;
- б) утримання родиною;
- в) одержання пенсії по старості;
- г) депозити.

5. Що означає термін «фінансові ресурси домогосподарств»?

- а) грошові кошти;
- б) нерухомість;
- в) грошові кошти (власні і залучені), що знаходяться у розпорядженні домогосподарств і призначені для виконання фінансових зобов'язань і здійснення різного виду витрат (виробничих і споживчих);

г) депозити.

6. Як називаються грошові кошти (власні і залучені), що знаходяться у розпорядженні домогосподарств?

а) фінансові ресурси домогосподарств;

б) фінансова безпека людини;

в) заощадження;

г) фінанси домогосподарств.

7. Що визначає бюджет домогосподарства?

а) його грошові потоки;

б) баланс доходів і витрат домогосподарства на визначений період часу;

в) оплату його грошових доходів і заощаджень;

г) грошові та натуральні надходження, одержані членами домогосподарства.

8. Що є зайвим в переліку джерел формування доходів домогосподарств?

а) заробітна плата;

б) виплати по дивідендам;

в) доходи від продажу нерухомості;

г) податкові надходження.

9. Що означає термін «заощадження домогосподарств»?

а) це економічний процес, пов'язаний із забезпеченням в майбутньому власних потреб домогосподарств;

б) отримання заробітної плати;

в) надходження податків;

г) сплата дивідендів.

10. Які види грошових надходжень домогосподарств належать до первинних?

а) заробітна плата;

б) виплати по дивідендам;

в) доходи від продажу нерухомості;

г) страхові виплати.

Словник термінів

Видатки домогосподарств – відносяться витрати на придбання споживчих товарів, оплата отриманих послуг або вони виступають як трансферти (добровільні та обов'язкові). Податки з населення історично закладені в основі формування державних фінансів.

Власні доходи домашніх господарств: 1. доходи, які громадянин одержує від участі в господарському процесі як найманий працівник. Такі доходи включають: заробітну плату, премії, додаткові виплати, надбавки, подарунки; 2. грошові кошти, які громадянин отримує від здійснення підприємницької діяльності; 3. сільськогосподарські доходи. Фактично цей вид доходу представляє собою різницю між валовим доходом від сільськогосподарської діяльності (обсяг продажів продукції та грошова оцінка спожитої продукції) і витратами на виробництво; 4. доходи від власності на майно. Вони виникають при передачі майна в спадщину, в оренду, при його продажу. До цієї групи доходів зараховують орендну плату, роялті, доходи від продажу, доходи, отримані при одержанні спадщини, кошти від страхових компаній (відшкодування збитків); 5. надходження від інвестиційної діяльності. Це - доходи, які одержують громадяни у вигляді процентів, дивідендів, спекулятивних прибутків; 6. доходи, що отримують громадяни у формі соціальних виплат державними чи недержавними інститутами. До таких доходів належать: пенсії, стипендії, субсидії, трансферти, допомога; 7. інші доходи, з-поміж яких: допомога від родичів, виграші та призи, знайдене майно, аліменти, гонорари, подарунки, перекази.

Грошові доходи домогосподарства – сукупність грошових та натуральних (у грошовій оцінці) надходжень, одержаних членами домогосподарства у вигляді: заробітної плати; доходів від підприємницької діяльності; доходів від власності, отриманих у вигляді відсотків, дивідендів, цінних паперів; доходів від продажу майна; пенсій, стипендій, соціальних допомог; грошових допомог від інших осіб та ін.

Домогосподарство – це сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти.

Заощадження – частина грошових доходів населення, що формується за рахунок вільних грошових коштів, які утворюються внаслідок скорочення поточного особистого споживання, і призначена для того, щоб забезпечити потреби у майбутньому.

Неорганізовані грошові заощадження населення – це ті, що зберігаються безпосередньо у населення готівкою у національній та іноземній валютах.

Організовані заощадження – це такі заощадження населення, мобілізацію і розміщення яких проводить банківська система, або небанківські фінансово-кредитні установи.

Основні доходи домогосподарств – доходи від заробітної плати, продажу власного капіталу, землі, продукції підсобних господарств, доходи, одержані від здачі в оренду майна, відсотки на капітал, вкладений у банківські депозити, цінні папери тощо.

Особисті фінанси (якщо домогосподарство складається з однієї людини, яка має власне джерело доходу і самостійно формує свої витрати);

Прожитковий мінімум – це вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Фінанси домашніх господарств (домогосподарств) є окремою сферою фінансової системи і являють собою грошові відносини з приводу формування і використання фондів грошових коштів з метою забезпечення матеріальних і соціальних умов життя членів домогосподарств та їх відтворення.

Фінанси домогосподарств визначаються як соціально-економічні грошові відносини із приводу формування та використання фондів фінансових ресур-

сів для задоволення особистих потреб громадян. Джерелом створення вказаних фондів є заробітна плата та інші джерела доходів кожного громадянина чи його сім'ї.

Фінансові ресурси домогосподарства – грошові кошти (власні і залучені), що перебувають у його розпорядженні та призначені для виконання фінансових зобов'язань і здійснення різного роду витрат (виробничих і споживчих). Вони включають грошові доходи, вартість продукції з особистого підсобного господарства, пільги та субсидії, а також інші надходження.

Тема 3. Фінанси підприємства в контексті сталого фінансування

Сутність та значення фінансів підприємств: об'єкт, суб'єкт, роль у фінансовій системі держави. Дискусійність тлумачення сутності категорії «фінанси підприємств». Загальна та специфічні риси фінансів суб'єктів господарювання. Характеристика функцій фінансів підприємств. Методи та принципи організації фінансів суб'єктів господарювання.

Принципи групування фінансових відносин на підприємстві залежно від їх економічного змісту. Сутність фінансових ресурсів. Класифікація фінансових ресурсів суб'єктів господарювання. Грошові фонди підприємства. Характеристика видів діяльності та грошових надходжень підприємств.

Поняття доходів, витрат та прибутку підприємства. Види прибутку суб'єктів господарювання. Порядок формування фінансових результатів підприємства в контексті сталого фінансування.

Етапи розподілу фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання. Зміцнення фінансів підприємницьких структур як необхідна передумова сталого економічного зростання в Україні.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

Які елементи входять до складу фінансів суб'єктів господарювання?:

Як називають капітал, що створений шляхом накопичення прибутку фірми?

Який є найбільш розповсюджений способом зниження фінансового ризику?

Головною метою фінансового бізнес-консалтингу щодо діяльності підприємства є:

Як називається капітал, що створений шляхом накопичення прибутку фірми?

Яку назву має процес розподілу інвестором коштів між різними об'єктами вкладення капіталу?

Політика підприємства щодо управління витратами (метод регулювання витрат, класифікація витрат, частка постійних витрат у собівартості) є складовою якої політики?

Що є чинником фізичного зношування основного капіталу фірми, а, відповідно і формування амортизаційного фонду фінансових ресурсів?

Що належить до оборотного капіталу підприємства?

Складовою якої політики є політика підприємства щодо оптимізації податкових платежів?

Практичні завдання

На основі даних про фінансово-господарську діяльність підприємств визначити розмір валового прибутку (див. табл.). Чи можна встановити діяльність якого з підприємств є більш ефективною?

Таблиця.

№ з/п	Показник	Підприємства		
		А	Б	В
1	Виручка від реалізації, тис. грн	273000	321420	359000
2	Собівартість реалізованої продукції	163800	204800	225340
3	Акцізний податок, тис. грн	27800	-	18920
4	Адміністративні витрати, тис. грн	4800	6200	7960

5	Фінансові доходи підприємства, тис. грн	32600	19600	30680
6	Фінансові витрати, тис. грн	11500	12080	16432
7	Амортизаційні відрахування, тис. грн	17740	15760	20280
8	Доходи від реалізації оборотних активів, тис. грн	19600	24600	26180
9	Дохід від операційної оренди, тис. грн	11380	20340	9600
10	Витрати на збут, тис. грн	7680	5980	10200
11	Дохід від спільної діяльності, тис. грн	18900	21400	-
12	Одержано штрафи та неустойки, тис. грн	2400	6010	5400
13	Втрати від надзвичайних подій, тис. грн	3340	4700	8220

Тестові запитання

1. *Які елементи входять до складу фінансів суб'єктів господарювання?:*

- а) ринок кредитних ресурсів;
- б) фінанси самозайнятого населення;
- в) фінанси комерційних підприємств і організацій;
- г) ринок цінних паперів.

2. *Як називають капітал, що створений шляхом накопичення прибутку фірми?*

- а) основний капітал;
- б) власний капітал;
- в) інтелектуальний капітал;
- г) оборотний капітал.

3. *Найбільш розповсюдженим способом зниження фінансового ризику є:*

- а) диверсифікація;
- б) страхування;
- в) лімітування;
- г) придбання додаткової інформації стосовно вибору і результатів.

4. *Головною метою фінансового бізнес-консалтингу щодо діяльності підприємства є:*

- а) забезпечення максимізації добробуту власників підприємства в поточному і перспективному періоді;
- б) комплексний характер формування управлінських рішень;
- в) високий динамізм управління; варіативність підходів до розробки окремих управлінських рішень;
- г) орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства.

5. Як називається капітал, що створений шляхом накопичення прибутку фірми?

- а) основний капітал;
- б) власний капітал;
- в) інтелектуальний капітал;
- г) залучений капітал.

6. Яку назву має процес розподілу інвестором коштів між різними об'єктами вкладення капіталу?

- а) придбання додаткової інформації про результати;
- б) лімітування;
- в) страхування;
- г) диверсифікація.

7. Політика підприємства щодо управління витратами (метод регулювання витрат, класифікація витрат, частка постійних витрат у собівартості) є складовою якої політики?

- а) кредитної політики;
- б) соціальної політики;
- в) інвестиційної політики;
- г) політика управління грошовими коштами.

8. Що є чинником фізичного зношування основного капіталу фірми, а, відповідно і формування амортизаційного фонду фінансових ресурсів?

- а) зростання продуктивності праці в галузях, що виробляють засоби праці;
- б) науково-технічний прогрес;
- в) зберігання засобів виробництва у складських приміщеннях фірми;
- г) поява більш продуктивних засобів праці.

9. Що належить до оборотного капіталу підприємства?

- а) будівлі та споруди;
- б) верстати та обладнання;
- в) енергія та матеріали;

г) нерухомість.

10. Складовою якої політики є політика підприємства щодо оптимізації податкових платежів?

- а) кредитної політики;
- б) управління витратами;
- в) інвестиційної політики;
- г) фінансової політики.

Словник термінів

Валовий дохід – загальна сума доходу платника податку на прибуток від усіх видів діяльності, отримана (нарахована) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах як на території України, так і за її межами.

Валовий дохід підприємства – вартість новоствореного продукту в грошовому виразі.

Валовий прибуток – прибуток (збиток) підприємства, що визначається вирахуванням з доходу (виручки) від реалізації продукції податку на додану вартість, акцизного збору, інших вирахувань, собівартості реалізованої продукції.

Об'єктом фінансів підприємств є економічні відносини, пов'язані із рухом коштів, формуванням та використанням грошових фондів.

Роль фінансів підприємств як складової фінансової системи держави: під час розподілу національного доходу формуються загальнодержавні фонди за рахунок податків та інших відрахувань; на рівні підприємств фінанси підприємств забезпечують формування фонду оплати праці, а також інших соціальних фондів; фінанси підприємств виступають як важливий інструмент економічного стимулювання, контролю та управління економікою.

Суб'єктами фінансів підприємств виступають підприємства, організації, держава, працівники, банківські установи, страхові компанії,

позабюджетні фонди, інвестиційні фонди, аудиторські фірми, інші суб'єкти господарювання, які є юридичними особами.

Фінанси підприємств – це система економічних відносин з приводу формування, розподілу та використання доходів та грошових фондів суб'єктів господарювання в процесі відтворення.

Функції фінанси підприємств: формування фінансових ресурсів (забезпечуюча); розподіл та використання фінансових ресурсів (розподільча); контроль за формуванням і використанням фінансових ресурсів (контрольна).

Тема 4. Державний бюджет та бюджетна система

Зміст і склад державних фінансів. Сутність бюджету: економічний зміст, правовий зміст, форма прояву. Види бюджету. Роль та фінансовий вплив бюджету в економіці. Розподільча, регулююча та контрольна функції бюджету. Система факторів формування та використання бюджету.

Бюджетна система України: сутність і склад. Бюджетний процес, його стадії.

Економічна та організаційно-правова сутність податків, їх значення і характерні особливості. Податки й інші обов'язкові платежі: їх спільність і відмінність. Основні і додаткові функції податків. Основні елементи податку. Класифікація податків.

Податкова система держави, її елементи та принципи. Система оподаткування в Україні: загальнодержавні і місцеві податки та збори, оподаткування юридичних та фізичних осіб. Податкова політика, особливості її здійснення.

Платники, об'єкти, ставки та пільги основних прямих і непрямих податків. Особливості сплати зборів на державне пенсійне і загальнообов'язкове соціальне страхування. Податкова підтримка суб'єктів малого підприємництва в Україні.

Державний кредит як фінансова категорія, його економічна сутність,

Державний борг, причини його виникнення і зростання. Управління державним боргом і його методи.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

Які складові охоплюють державні фінанси?

Який з фондів є основною ланкою фінансів держави?

Які показники характеризують стан бюджету як фінансового плану?

В чому полягають специфічні ознаки бюджету, як економічної категорії?

Які розрізняють головні функції бюджету?

За яких умов може утворитися дефіцит державного бюджету?

На яких принципах базується податкова система України?

У чому зміст і значення податкової політики?

Якими критеріями визначається ефективність податкової політики?

На яких засадах базується спрощена система оподаткування?

За яких умов суб'єкти господарювання можуть розраховувати на податкові знижки?

Які наслідки слід очікувати суб'єктам господарювання від ухилення від сплати податків?

Як називається принцип формування бюджетної системи відповідно до якого повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень бюджету на відповідний бюджетний період?

Як називається принцип формування бюджетної системи відповідно до якого бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями?

Як називається принцип формування бюджетної системи відповідно до якого повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень бюджету на відповідний бюджетний період?

Які стадії має бюджетний процес?

Практичні завдання

Завдання 1. На основі даних Міністерства фінансів України (<https://mof.gov.ua/uk/budget>) написати есе на тему: «Бюджет України як план формування та використання фінансових ресурсів».

Завдання 2. Розрахуйте податкову знижку² страхувальнику за договором довгострокового накопичувального страхування життя за умов, що його річний дохід становив 180000 грн, а розмір річного страхового платежу – 12000 грн.

Яких умов слід дотримуватися при оплаті освітянської послуги з метою отримання податкової знижки?

Завдання 3. На основі даних Міністерства фінансів України (<https://mof.gov.ua/uk/borgova-politika>) написати есе на тему: «Боргова політика на сучасному етапі в Україні».

Тестові запитання

1. Які складові охоплюють державні фінанси?

- а) державний та місцеві бюджети; державні фонди цільового призначення; державний кредит;
- б) фінанси підприємств і організацій державної форми власності;
- в) державний та місцеві бюджети; державні фонди цільового призначення;
- г) державний та місцеві бюджети; державні фонди цільового призначення; державний кредит; фінанси підприємств і організацій державної форми власності.

---

² Податкова знижка – це документально підтверджена сума (вартість) витрат платника податку – резидента у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у резидентів – фізичних або юридичних осіб протягом звітного року, на яку дозволяється зменшення його загального річного оподаткованого доходу, одержаного за наслідками такого звітного року у вигляді заробітної плати (ст. 14.1.170 Податкового Кодексу України).

Податковим кодексом України передбачено податкові знижки для фізичної особи, що здійснили витрати на довгострокове страхування життя, якщо вона: є резидентом України; отримує офіційно нараховану заробітну плату (ст. 166.4.2. Податкового Кодексу України); має Договір довгострокового страхування життя та його витрати, підтверджені відповідними платіжними та розрахунковими документами (ст. 166.2.1. Податкового Кодексу України) та відповідно до ст.166.3.5 Податкового кодексу України. При цьому податкова знижка не може перевищувати суми місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 1 січня звітного податкового року, помноженої на 1,4 та округленої до найближчих 10 грн (пункт 169.4.1 ст.169 Податкового Кодексу України). Якщо за договором страхування застрахованим є сам страхувальник, він може отримати повну суму можливої податкової знижки. Якщо ж страхувальник бажає застрахувати членів сім'ї першого ступеня споріднення (чоловік/дружина, діти в т.ч. усиновлені, батьки) – розмір податкової знижки не може перевищувати 50% від можливої податкової знижки на кожного з таких членів сім'ї.

2. Який з фондів є основною ланкою фінансів держави?

- а) фонд зайнятості;
- б) пенсійний фонд;
- в) державний бюджет;
- г) інноваційний фонд.

3. Які показники характеризують стан бюджету як фінансового плану?

- а) профіцит, баланс, дефіцит;
- б) бюджетний дефіцит, профіцит;
- в) бюджетна рівновага, надлишок.
- г) рівновага доходів і видатків бюджету.

4. В чому полягають специфічні ознаки бюджету, як економічної категорії?

- а) це централізований фонд грошових ресурсів держави, що знаходяться в постійному русі, і складаються з вхідних та вихідних бюджетних потоків;
- б) забезпечення фінансовими ресурсами реалізації програм економічного та соціального розвитку;
- в) управління фінансовою діяльністю держави та інших суб'єктів економіки внутрішніми заходами;
- г) встановлення раціонального розподілу та використання фінансових ресурсів.

5. Які розрізняють головні функції бюджету?

- а) фіскальна і стимулююча;
- б) планування і прогнозування;
- в) розподільна й контрольна;
- г) законодавча й виконавча.

6. За яких умов може утворитися дефіцит державного бюджету?

- а) сума активів держави перевищує розміри його зобов'язань;
- б) сума витрат держави перевищує суму податкових надходжень;
- в) витрати держави скорочуються;
- г) сума податкових надходжень скорочується.

7. Як визначається стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та

ефективності використання бюджетних коштів?

- а) бюджетна безпека;
- б) грошово-кредитна безпека;
- в) валютна безпека;
- г) боргова безпека.

8. Як називається принцип формування бюджетної системи відповідно до якого повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень бюджету на відповідний бюджетний період?

- а) принцип єдності бюджетної системи;
- б) принцип збалансованості;
- в) принцип самостійності;
- г) принцип повноти.

9. Як називається принцип формування бюджетної системи відповідно до якого бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями?

- а) принцип єдності бюджетної системи;
- б) принцип збалансованості;
- в) принцип самостійності;
- г) принцип цільового використання бюджетних коштів.

10. Як називається принцип формування бюджетної системи відповідно до якого повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень бюджету на відповідний бюджетний період?

- а) принцип єдності бюджетної системи;
- б) принцип збалансованості;
- в) принцип самостійності;
- г) принцип цільового використання бюджетних коштів.

Словник термінів

База оподаткування – законодавчо закріплена частина доходів чи майна платника податків (за вирахуванням пільг), яка враховується при розрахунку суми податку, тобто сума, з якої стягується податок.

Бюджет – це сукупність економічних відносин між державною, з одного боку, та юридичними і фізичними особами, з іншого боку, з приводу формування і використання централізованого фонду грошових коштів, призначеного для забезпечення виконання державою її функцій.

Бюджетна система – це сукупність усіх бюджетів, як формуються і діють на території певної держави згідно з її бюджетним устроєм.

Бюджетні відносини – частина фінансових відносин держави з підприємствами та населенням, які пов'язані із формуванням централізованого фонду фінансових ресурсів. Їх особливості полягають в наступному: мають перерозподільчий характер; мають всеохоплюючий характер; призначені для законодавчого регулювання.

Державний борг за економічною сутністю – це система економічних відносин держави як позичальника з її кредиторами (резидентами та нерезидентами).

Державний борг за організаційною сутністю – це загальна сума заборгованості держави, яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави, включаючи боргові зобов'язання держави, що вступають у дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства та договору.

Державний бюджет за формою прояву – це основний фінансовий план, в якому відображається діяльність держави та місцевих органів влади й управління, це баланс доходів і витрат держави. Як основний фінансовий план держави бюджет має силу закону та відіграє координуючу роль стосовно інших фінансових планів;

Державний бюджет за матеріальним змістом – це централізований грошовий фонд держави.

Державний кредит – це система економічних відносин, що виникають між державою та фізичними і юридичними особами (фінансово-кредитними установами, корпораціями, іноземними урядами, міжнародними фінансовими організаціями та ін.) з приводу мобілізації грошових коштів на кредитній основі (на умовах платності, строковості, поворотності), у яких держава може виступати як позичальник, кредитор або гарант.

Державні фінанси – це розгалужена система відносин, яка опосередковується формуванням, розподілом, перерозподілом і використанням централізованих фондів грошових коштів. Державні фінанси – це сукупність процесів розподілу і перерозподілу вартості ВВП, що виникають у процесі формування, розподілу і використання централізованих фондів грошових коштів та призначенні для фінансового забезпечення виконання державою покладених на неї функцій.

Джерело сплати податку – дохід суб'єкта (прибуток, заробітна плата, відсоток, рента), з якого сплачується податок.

Доходи місцевих бюджетів – це економічні відносини, що виникають у процесі формування фінансових ресурсів на регіональному рівні, призначених для реалізації функцій та завдань місцевих органів влади.

Контрольна функція державного бюджету реалізується на основі контролю за формуванням і використанням централізованого фонду грошових коштів, а також дозволяє віднайти недоліки в управлінні фінансами, своєчасно і повно оцінити фінансові ресурси, які надходять у розпорядження держави, проаналізувати пропорції розподілу та ефективність використання бюджетних коштів.

Механізм справляння податків – це принципи, форми і методи їх установлення, зміни чи скасування, дії, які забезпечують їх сплату, контроль і відповідальність за порушення податкового законодавства.

Міжбюджетні трансферти – це кошти, які безоплатно і безповоротно

передаються з одного бюджету до іншого.

Міжнародний державний кредит – це сукупність відносин, у яких держава виступає на світовому фінансовому ринку в ролі позичальника або кредитора.

Носій податку – фізична чи юридична особа, що у кінцевому підсумку здійснює витрати зі сплати податку.

Об'єкт оподаткування – явище, предмет чи процес, внаслідок наявності яких сплачується податок (дохід, майно тощо). Об'єкт оподаткування вимірюється в одиницях оподаткування.

Податки – це обов'язкові платежі, які законодавчо встановлюються державою, сплачуються юридичними та фізичними особами в процесі перерозподілу частини вартості валового внутрішнього продукту й акумулюються в централізованих грошових фондах для фінансового забезпечення виконання державою покладених на неї функцій.

Податкова квота – частка податку в доході платника (сума доходу, яка перераховується в бюджет через податкову систему).

Податкова система – це сукупність правових норм, що регулюють розміри, форми, методи і терміни стягнення податків і платежів, які носять податковий характер і необхідні державі для виконання її функцій.

Податковий період – термін, протягом якого завершується процес формування податкової бази, остаточно визначається розмір податкового зобов'язання.

Податкові пільги – законодавчо закріплений перелік умов, за наявності яких платник податку зменшує податкові зобов'язання.

Регулююча (аккумулятивна) функція державного бюджету проявляється у створенні матеріально-технічної бази для функціонування держави на основі створення централізованого фонду фінансових ресурсів.

Розподільча функція державного бюджету реалізується через розподіл і перерозподіл ВВП і національного доходу, що призводить до концентрації фінансових ресурсів у руках держави.

Система оподаткування – це встановлені у країні податки, збори та інші обов'язкові платежі до бюджету і державних цільових фондів;

Ставка податку – розмір податку на одиницю оподаткування. Залежно від побудови податків розрізняють тверді й часткові

Суб'єкт оподаткування, або платник податків, – фізична або юридична особа, на яку законом покладено обов'язок платити податок.

Сфера дії податку – сукупність носіїв податку, на яких у кінцевому підсумку лягає його тягар.

Форми міжнародного державного кредиту: державні запозичення; кредити міжнародних організацій та іноземних держав.

Тема 5. Державні цільові фонди в контексті сталого розвитку

Система державних цільових фондів. Державні цільові фонди. Принципи діяльності державних цільових фондів та їх роль в досягненні цілей сталого розвитку.

Сутність та суспільне призначення соціального страхування. Суб'єкти соціального страхування. їх права і обов'язки. Об'єкт страхування. Страхові випадки. Види соціального страхування. Система фондів соціального страхування та управління ними. Державне регулювання соціального страхування.

Солідарна, накопичувальна і змішана пенсійні системи, їх переваги і недоліки. Пенсійне страхування і його організація.

Еволюція пенсійного страхування в Україні. Принципи пенсійного страхування. Пенсійний фонд як головна установа управління пенсійними активами, його функції і завдання. Порядок нарахування, обчислення та сплати страхових внесків за державним пенсійним страхуванням.

Недержавні пенсійні фонди, їх види. Корпоративні, професійні та відкриті недержавні пенсійні фонди, відмінності між ними. Обмеження щодо напрямів інвестування пенсійних активів фондів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

Державні цільові фонди. Принципи діяльності державних цільових фондів.

Суб'єкти соціального страхування. їх права і обов'язки.

Види соціального страхування.

Система фондів соціального страхування та управління ними.

Державне регулювання соціального страхування.

Солідарна, накопичувальна і змішана пенсійні системи, їх переваги і недоліки.

Пенсійне страхування і його організація.

Еволюція пенсійного страхування в Україні.

Принципи пенсійного страхування.

Пенсійний фонд як головна установа управління пенсійними активами, його функції і завдання.

Порядок нарахування, обчислення та сплати страхових внесків за державним пенсійним страхуванням.

Недержавні пенсійні фонди, їх види.

Корпоративні, професійні та відкриті недержавні пенсійні фонди, відмінності між ними.

Обмеження щодо напрямів інвестування пенсійних активів фондів.

Єдиний соціальний внесок.

Практичні завдання

1. З'ясуйте співвідношення категорій соціального страхування, соціального забезпечення, соціальна підтримка та соціальна допомога.
2. Поясніть необхідність та принципи збору єдиного соціального внеску (ЄСВ).
3. Висвітліть проблеми цільового використання коштів соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.
4. З'ясуйте джерела, розміри та порядок сплати страхових внесків при страхуванні у зв'язку з безробіттям.

Тестові запитання

1. Якою є головна ланка соціальної політики держави?

- а) мінімізація конфлікту між ефективністю і соціальною справедливістю;
- б) політика формування доходів населення;
- в) зниження диференціації доходів населення;
- г) протидія соціальній напруженості в суспільстві.

2. Які функції властиві соціальному страхуванню?

- а) контрольна, захисна, розподільна, регулююча та контролююча;
- б) контрольна та захисна;
- в) розподільна, регулююча та контролююча;
- г) контрольна та розподільна.

3. Що є об'єктом для обчислення єдиного соціального внеску роботодавців до соціальних позабюджетних фондів?

- а) сума оподаткованого доходу;
- б) виручка від реалізації продукції;
- в) сукупний оподатковуваний дохід;
- г) фактичні витрати на оплату праці.

4. За якою ставкою з 01.01.2016 року сплачується єдиний соціальний внесок (ЄСВ)?

- а) 24 % валових витрат;
- б) 33,2 % Фонду оплати праці;
- в) 20% від прибутку;
- г) 22% Фонду оплати праці.

5. Який вид державного соціального страхування не запроваджено на державному рівні як загальнообов'язковий в Україні?

- а) пенсійне страхування;
- б) страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням і похованням;
- в) медичне страхування;
- г) страхування на випадок безробіття.

6. На які види за рівнем управління поділяються Державні цільові фонди?

- а) соціальні та економічні;
- б) державні та недержавні;
- в) міжнародні, загальнодержавні та регіональні;
- г) кредитні та страхові.

7. Які із наведених груп позабюджетних фондів мають соціальне спрямування?

- а) фонд охорони праці, Державний інноваційний фонд;
- б) Пенсійний фонд України, фонд соціального страхування, фонд сприяння зайнятості населення;
- в) Фонд ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту населення, державні дорожні фонди;
- г) Фонди охорони навколишнього середовища, Державний фонд сприяння конверсії.

8. Який з видів страхування входить до складу системи загальнообов'язкового державного соціального страхування?

- а) соціальне страхування з тимчасової втрати працездатності;
- б) страхування майна;
- в) страхування відповідальності;
- г) довгострокове накопичувальне страхування життя.

9. Який фонд створювався з метою проведення профілактичних заходів з охорони праці, поліпшення здоров'я та відновлення працездатності потерпілих на виробництві від нещасних випадків?

- а) фонд охорони праці, Державний інноваційний фонд;
- б) Пенсійний фонд України, фонд соціального страхування, фонд сприяння зайнятості населення;
- в) Фонд ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту населення, державні дорожні фонди;
- г) Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

10. Що розуміють під фінансовим механізмом соціального страхування?

- а) порядок та умови формування та використання коштів соціального страхування на визначені державою цілі соціального захисту населення;
- б) Пенсійний фонд України, фонд соціального страхування, фонд сприяння зайнятості населення;
- в) Фонд ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту населення, державні дорожні фонди;
- г) Фонди охорони навколишнього середовища, Державний фонд сприяння конверсії.

Словник термінів

Державні позабюджетні цільові фонди – фонди, що мають строго цільове призначення. Використовуються для розширення соціальних послуг населенню, розвитку галузей інфраструктури, надання суспільної допомоги непрацездатним і малозабезпеченим громадянам. В Україні нині діють такі позабюджетні державні цільові фонди: Державний пенсійний фонд; Державний фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності; Державний фонд соціального страхування на випадок безробіття; Державний фонд соціального страхування від нещасних випадків.

Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування – система прав, обов'язків і гарантій, що передбачає призначення, перерахунок і виплату пенсій, надання соціальних послуг застрахованим особам і членам їхніх родин із коштів Пенсійного фонду України, що формується за рахунок страхових внесків роботодавців і громадян на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, бюджетних та інших джерел, а також регулює порядок формування загальнообов'язкового накопичувального пенсійного фонду і виплат з його коштів пенсій або одноразових виплат.

Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики, що реалізує державну політику з питань

пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню.

Основними завданнями Пенсійного фонду України є: реалізація державної політики з питань пенсійного забезпечення, загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, надання житлових субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу; ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, осіб, які мають право на пільги, а також отримувачів житлових субсидій; внесення пропозицій Міністрові соціальної політики щодо забезпечення формування державної політики із зазначених питань; профілактика нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань; проведення перевірки обґрунтованості видачі, продовження листків непрацездатності та документів, що є підставою для їх формування, на базі інформації, що міститься в електронних системах та реєстрах; здійснення контролю за використанням страхувальниками та застрахованими особами страхових коштів; виконання інших завдань, визначених законом.

Тема 6. Страхування та страховий ринок

Сутність ризику, його види та характеристики. Економічна і правова сутність страхових відносин. Функції та принципи страхування. Система страхових фондів: централізовані та децентралізовані фонди. Особливості фінансових відносин у страхуванні, єдність і відмінність фінансів і страхування.

Характеристика суб'єктів страхування: страховик, страхувальник, застрахований, вигодонабувач. Види страхування та їх характеристика. Засади добровільного і обов'язкового страхування.

Сутність страхового ринку. Учасники страхового ринку. Організаційні форми створення страхових компаній. Особливості формування доходів і витрат страховика. Порядок оподаткування прибутку. Посередницька діяльність на страховому ринку: страхові брокери і страхові агенти. Діяльність професійних аналітиків (непрямих страхових посередників). Держава і державний нагляд на страховому ринку. Становлення та функціонування страхового ринку в Україні.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

Розкрити сутність ризику, його види та характеристики.

Визначити в чому полягає економічна і правова сутність страхових відносин.

Означити функції та принципи страхування.

Визначити особливості системи страхових фондів: централізовані та децентралізовані фонди.

Розкрити особливості фінансових відносин у страхуванні, єдність і відмінність фінансів і страхування.

Дати характеристику суб'єктів страхування: страховик, страхувальник, застрахований, вигодонабувач.

Визначити види страхування та їх характеристика.

Встановити засади добровільного і обов'язкового страхування.

Розкрити сутність страхового ринку.

Визначити організаційні форми створення страхових компаній.

Встановити особливості формування доходів і витрат страховика.

Розкрити в чому полягає посередницька діяльність на страховому ринку: страхові брокери і страхові агенти.

Визначити в чому полягає діяльність професійних аналітиків (непрямих страхових посередників).

Практичні завдання

Завдання 1. Серед фінансових цілей домогосподарства визначають формування накопичення на випадок дожиття до старості, що можна розглядати в контексті досягнення цілей сталого розвитку. Для цього можна розглядати різноманітні фінансові інститути та інструменти. Обмежимося соціальним страхуванням та пропозиціями страхового ринку.

Визначити алгоритми оптимізації страхового захисту на випадок дожиття до старості (пенсійне страхування) за умов, що існують наразі в Україні.

Слід врахувати, що такий захист: потребує певних витрат в просторі та часі, а витрати слід намагатися мінімізувати; витрати "тягнуть" за собою певні доходи (розмір пенсій), які варто максимізувати; можливі ще додаткові переваги та недоліки використання різноманітних механізмів страхового захисту.

Визначити умови оптимізації вигоди від страхового захисту на випадок дожиття до старості для власного домогосподарства.

Тестові запитання

1. Страхова сума, яка виплачується за договором страхування від нещасних випадків, залежить від:

- а) виду нещасного випадку;
- б) ступеня втрати здоров'я страхувальника;
- в) терміну страхування;
- г) всі варіанти вірні.

2. Попит на страхові послуги на ринку формують:

- а) страхові компанії;
- б) природні страхові події;
- в) засоби масової інформації;
- г) техногенні аварії та інші катаклізми.

3. Договір страхування припинить свою дію у разі:

- а) наявності третьої винної особи;
- б) надання недостовірних даних про страховий випадок;

- в) несвоєчасного повідомлення про страховий випадок;
- г) закінчення терміну страхування.

4. Яке джерело фінансування страхового захисту підприємницьких ризиків найвигідніше?

- а) фонд самострахування;
- б) страховий фонд страхової компанії;
- в) кошти поручителя (гаранта);
- г) кредитні кошти.

5. Страхова компанія не буде відшкодовувати збитків згідно з укладеним договором страхування ризику втрати майна, якщо вони заподіяні:

- а) затопленням водою;
- б) вибухом під час проведення зварювальних робіт на території страхування;
- в) протиправними діями третіх осіб;
- г) військовими діями.

6. У разі повного знищення майна величина збитку розраховується:

- а) на підставі дійсної вартості втраченого майна;
- б) як сума вартості ремонту;
- в) на підставі вартості втрачено майна з урахуванням ступеня його зносу та витрат на рятування;
- г) на підставі вартості втрачено майна.

7. Величина страхового тарифу за договорами страхування підприємствами ризику втрати майна залежить від:

- а) рішення страхової компанії;
- б) виду майна, що страхується;
- в) репутації страхувальника;
- г) частоти страхових подій.

8. За системою першого ризику збитки відшкодовуються:

- а) на пропорційній основі;
- б) повністю;
- в) повністю, але не більше страхової суми;

г) зменшуються лише на суму франшизи;

9. *Андеррайтинг* – це:

а) аналіз фінансового стану страхової компанії;

б) урегулювання збитків;

в) маркетингове дослідження ринку страхових послуг;

г) оцінка ризиків, що приймаються на страхування.

10. *Які риси є критеріями страхування ризику:*

а) мобільність;

б) випадковість;

в) високий ступінь імовірності;

г) середній розмір втрат.

Словник термінів

Страхова подія – подія, передбачена договором страхування або чинним законодавством, з настанням якої виникає зобов'язання страховика відшкодувати завдані цією подією збитки або сплатити страхове забезпечення страхувальникові.

Страхова премія (внесок, платіж) – плата страхувальника страховикові за те, що той зобов'язується відшкодувати страхувальнику, в разі виникнення, матеріальні збитки, завдані застрахованому майну, або виплатити страхову суму при настанні певних подій.

Страхова сума – межа грошових зобов'язань страховика щодо компенсації завданих страховою подією збитків страхувальнику.

Страхове відшкодування – сума компенсації, що її сплачує страховик страхувальнику за збиток, спричинений застрахованому майну страховим випадком.

Страховий випадок – стихійне лихо, нещасний випадок або настання іншої події, за якої виникає зобов'язання страховика сплатити страхувальнику страхове відшкодування або страхову суму.

Страховий захист – сукупність економічних відносин, пов'язаних із попередженням, подоланням або зменшенням негативного впливу несприятливих подій (ризиків) і відшкодуванням їх наслідків з метою забезпечення безперервного і безперебійного суспільного виробництва, фінансової стабільності в державі, сталого економічного розвитку і загального добробуту.

Страховий ринок – це особливе соціально-економічне середовище, сфера економічних відносин, де об'єктом купівлі-продажу є страховий захист (страхова послуга), формується попит і пропозиція на них, а також інфраструктура і конкуренція.

Страховик – юридична особа (страхова компанія), що діє на підставі відповідної ліцензії, беручи на себе певні зобов'язання щодо створення колективного страхового фонду і виплати з нього страхового відшкодування страхувальнику або третій особі (на користь якої укладено договір страхування) при настанні страхового випадку.

Страховальник – фізична або юридична особа, яка страхує своє майно чи укладає зі страховою організацією договір особистого страхування та сплачує страхові внески.

Страхування – система особливих перерозподільних операцій, які виникають між учасниками страхового фонду у зв'язку з його утворенням за рахунок цільових грошових внесків і використання на відшкодування втрат суб'єкта господарювання та надання допомоги громадянам (або їхнім сім'ям) у разі настання страхових випадків (досягнення певного віку, внаслідок втрати працездатності, смерті тощо).

Тема 7. Фінансовий ринок в контексті сталого фінансування

Фінансовий ринок як сфера фінансової системи. Економічна та організаційна сутність фінансового ринку. Функції та завдання фінансового ринку в економіці.

Структура фінансового ринку за часовою ознакою: грошовий ринок та ринок капіталів. Сектори фінансового ринку відповідно до інституціональної структури. Сегментація фінансового ринку за групами та видами фінансових активів. Суб'єкти та інфраструктура фінансового ринку. Фінансові інструменти як об'єкти фінансового ринку. Класифікація фінансових інструментів. Перспективи розвитку фінансового ринку в Україні.

Ринок фінансових послуг і його роль у функціонуванні економічної системи. Взаємозв'язок фінансового ринку і ринку фінансових послуг.

Поняття фінансової послуги. Суб'єкти ринку фінансових послуг.

Державне регулювання фінансового ринку і ринку фінансових послуг в контексті сталого розвитку.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Питання для самоконтролю

Визначити фінансовий ринок: сутність, його функції, економічна роль.

Здійснити структуризацію фінансового ринку за часовою ознакою та в інституціональному розрізі, за групами та видами фінансових активів.

Визначити суб'єкти фінансового ринку в розрізі його сегментів.

Означити елементи інфраструктури фінансового ринку.

Схарактеризувати фінансові інструменти як об'єкти фінансового ринку, їх класифікація.

Розкрити цінні папери як інструменти фінансового ринку, їх ознаки, властивості, функції.

Визначити види цінних паперів. Емісійні та неемісійні цінні папери.

Розкрити ринок цінних паперів: функції, види, державне регулювання і саморегулювний механізм.

Обґрунтувати на підставі здійсненого дослідження особливості діяльності та функції саморегулювних організацій.

Схарактеризувати фондову біржу, її статус та функції.

Які види фінансових послуг слід розрізняти?

Практичні завдання

Завдання 1. Акціонерним товариством зареєстровано 10 тис. звичайних акцій, з яких 9 тис. було продано акціонерам. Через декілька місяців товариство викупило в інвесторів 1500 акцій. Із закінченням звітнього періоду зборами акціонерів прийняте рішення про розподіл у якості дивідендів 17000 тис. грн прибутку.

Визначити дивіденди на одну акцію.

Завдання 2. Статутний капітал акціонерного товариства «АВРОМАТ» у розмірі 200 млн грн розподілений на 900 звичайних і 100 привілейованих акцій. Фіксована ставка дивіденду за привілейованими акціями – 15,0 % . Обсяг прибутку до розподілу між акціонерами становить 2,5 млн грн.

Визначити суму дивідендів, яку одержали власники звичайних і привілейованих акцій.

Завдання 3. Курсова ціна акції, розміщеної за номіналом 12 тис. грн у перший рік після емісії становила 24 тис. грн.

Визначити додаткову прибутковість цінного папера.

Завдання 4. Фінансовий лізинг є перспективним напрямом та відкриває нові можливості для суб'єктів господарювання і фізичних осіб. Перш за все, за допомогою лізингу можна профінансувати оновлення основних фондів, також він забезпечує низку додаткових послуг для своїх клієнтів. Послуги фінансового лізингу в Україні надаються банками, юридичними особами-лізингодавцями,

які не є фінансовими установами (далі – ЮО-лізингодавці), та фінансовими компаніями, які є фінансовими установами (далі – ФК лізингодавці). НБУ опублікував Білу книгу з регулювання ринку фінансового лізингу, у якій запропоноване загальне бачення розвитку ринку лізингу та очікуваний позитивний ефект від змін (https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_lizing_2020.pdf?v=4). Написати есе на тему: «Організація ринку фінансового лізингу в Україні».

Тестові питання

1. Які виокремлюють складові фінансового ринку за формою фінансових ресурсів?

- а) ринок грошей і ринок капіталів;
- б) ринок грошей і ринок економічних ресурсів;
- в) ринок капіталів і ринок економічних ресурсів;
- г) ринок акцій та ринок облігацій.

2. Які виокремлюють складові інституціональної структури кредитно-банківської системи?

- а) центральний банк країни та комерційні банки;
- б) спеціальні небанківські фінансово-кредитні установи, які виконують окремі функції або обслуговують окремі галузі економіки;
- в) кредитні спілки, страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні компанії тощо;
- г) комерційні банки; кредитні спілки, страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні компанії тощо;
- д) центральний банк країни; комерційні банки; спеціальні небанківські фінансово-кредитні установи.

3. Що з наведеного належить до комерційного кредиту?

- а) довгострокова позика, що надається для придбання землі;
- б) кредит банку юридичним особам;

- в) випуск облігацій державних позик;
- г) продаж товару одним підприємством іншому з відстроченням платежу.

4. *Що з наведеного характеризує систему заходів регулювання майбутніх цінових ризиків через купівлю-продаж строкових біржових контрактів?*

- а) хеджування;
- б) опціон;
- в) страхування;
- г) ф'ючерсний контракт.

5. *Вексель є інструментом якого з видів кредиту?*

- а) комерційного;
- б) банківського;
- в) державного;
- г) іпотечного.

6. *Яка умова надання кредиту є зайвою?*

- а) терміновість;
- б) платність;
- в) забезпеченість;
- г) зворотність;
- д) прибутковості.

7. *Яка функція є зайвою для центрального банку?*

- а) емісія грошей;
- б) визначення облікової ставки;
- в) резервування кредитних ресурсів комерційних банків;
- г) забезпечення грошово-кредитної політики;
- д) фінансовий лізинг.

8. *Який з елементів є зайвим в складі банківської системи?*

- а) національний банк;
- б) комерційні банки;
- в) інвестиційні фонди;
- г) регіональні банки.

9. Яка з властивостей цінного паперу є закономірною для характеристики акції?

- а) є безстроковим цінним папером;
- б) надає право на участь в управлінні діяльністю емітента;
- в) надає право на отримання постійного фіксованого доходу;
- г) надає право на частину майна в разі ліквідації акціонерного товариства.

10. В чому полягає відмінність акції від облигації?

- а) може бути продана тільки одноразово;
- б) не має строку дії;
- в) є більш цінним папером, ніж облигація;
- г) продається на ринку цінних паперів.

Словник термінів

Акція – цінний папір без визначеного терміну обігу, що засвідчує пайову участь у статутному капіталі акціонерного товариства, дає право на участь в управлінні товариством, отримання частини прибутку у вигляді дивіденду, участь у розподілі майна при ліквідації товариства. Акції бувають прості та привілейовані.

Грошова система – форма організації грошовою обігу й емісії національних грошових знаків, що запроваджується державою. Держава визначає грошову одиницю, масштаб цін, види грошових знаків в обігу і порядок їхньої емісії, характер забезпечення грошей, форми безготівкового платіжного обігу, курси національної валюти щодо іноземних валют.

Грошовий обіг – рух грошей при виконанні ними своїх функцій за допомогою обігу готівки та безготівкових розрахунків.

Грошовий ринок – частина, структурний елемент національного ринку країни, де здійснюється купівля (продаж) грошей через купівлю-продаж боргових зобов'язань, інших цінних паперів.

Грошово-кредитна (монетарна) політика – комплекс дій та заходів держави у сфері грошового ринку, а також сукупність економічних методів, спрямованих на управління рухом кредитного капіталу.

Інструменти грошового ринку – інструменти, за допомогою яких здійснюються операції з грошовими активами. До них належать платіжні документи, депозитні вклади, фінансові кредити.

Інструменти фондового ринку – інструменти, за допомогою яких здійснюються операції на фондовому ринку. До них належать акції, облігації, ощадні сертифікати, опціони, ф'ючерсні, форвардні контракти та ін.

Фондова біржа – організований, регулярно функціонуючий ринок цінних паперів. Фондові біржі покликані: мобілізувати тимчасово вільні кошти підприємств та населення у вигляді продажу їм цінних паперів, сприяти переміщенню грошового капіталу між різними економічними суб'єктами.

Цінні папери – документи встановленої форми, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила, і власника. Цінні папери поділяють на пайові (акції та інвестиційні сертифікати), боргові (облігації, ощадні сертифікати, казначейські зобов'язання, векселі) та похідні (опціони, форвардні контракти, свопи та ф'ючерси).

Тема 8. Міжнародні фінанси. Фінансова глобалізація та її вплив на національні фінансові системи

Економічна природа міжнародних фінансів. Економічна та інституціональна сутність міжнародних фінансів.

Фінансова глобалізація. Міжнародні валютно-фінансові потоки, їх напрями. Система класифікації міжнародних валютно-фінансових потоків. Фінансові операції як основа міжнародних валютно-фінансових потоків. Види та головні канали фінансових операцій. Міжнародний фінансовий ринок, його характерні риси та функції.

Фінансова безпека держави в умовах фінансової глобалізації. Складові фінансової безпеки. Бюджетна безпека держави. Розміри бюджетного дефіциту,

його обмеження. Грошово-кредитна безпека. Валютна безпека. Стійкість національної валюти, її курс і конвертованість. Боргова безпека. Співвідношення державного боргу і основних макроекономічних показників. Фінансова спроможність держави з обслуговування державного боргу. Дефолт. Безпека страхового та фондового ринків. Залежність фінансової безпеки держави від інтеграційних і глобалізаційних процесів у світовій економіці.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

Які форми прояву має інтернаціоналізація фінансової сфери?

В яких формах здійснюється експорт капіталу?

Розкрити економічну та інституціональну сутність міжнародних фінансів.

Розкрити суб'єкти та об'єкти міжнародних фінансів.

Визначити функції міжнародних фінансів.

Розкрити форми прояву контрольної функції міжнародних фінансів.

Визначити сфери міжнародних фінансів.

Сформулювати форми реалізації міжнародної фінансової політики.

Розкрити від чого залежить довгострокова та поточна фінансова політика.

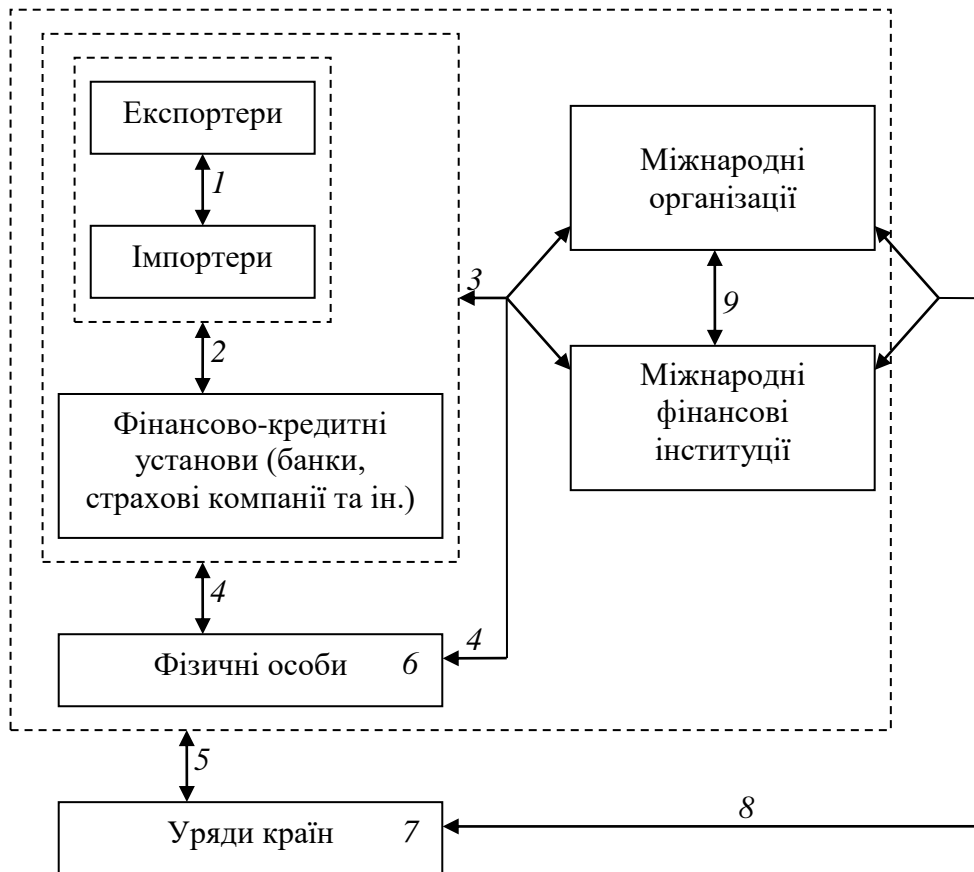
Визначте ознаки глобалізації фінансового ринку.

Які форми прояву має фінансова глобалізація?

Визначте передумови фінансової нестабільності в умовах фінансової глобалізації.

Практичні завдання

Завдання 1. Проаналізувати систему валютно-фінансових потоків міжнародних фінансів. Навести приклади реалізації напрямів міжнародних валютно-фінансових потоків.

Напрями міжнародних валютно-фінансових потоків:

1) між експортерами та імпортерами з приводу планетів за товари і послуги, а також надання й погашення позик;

2) між експортерами та імпортерами, з одного боку, і фінансово-кредитними установами, з іншого боку, щодо отримання й погашення кредитів, відкриття та обслуговування валютних рахунків, страхування ризиків і т.ін.;

3) між усіма експортерами та імпортерами, фінансово-кредитними установами, з одного боку, і міжнародними фінансовими інституціями, з іншого боку, з приводу отримання кредитів, фінансової допомоги і т.ін.;

4) між фізичними особами, з одного боку, та експортерами, імпортерами, фінансово-кредитними установами, з іншого боку, щодо оплати праці, здійснення міжнародних переказів, сплати за товари й послуги, виконання договорів страхування;

5) між іноземною державою, з одного боку, та експортерами, імпортерами, фінансово-кредитними установами, міжнародними фінансовими інституціями, фізичними особами, з іншого боку, з приводу сплати податків і виконання зобов'язань відповідно до правил державного регулювання міжнародних фінансових відносин;

6) між фізичними особами з приводу здійснення міжнародних банківських поштових та грошових переказів;

7) між урядами різних країн і міжнародними організаціями та фінансовими інституціями з приводу грошових внесків у ці організації, отримання кредитів, фінансової допомоги тощо;

Завдання 2. Написати есе на тему: «Кредитні взаємовідносини України та Міжнародного валютного фонду» (<https://mof.gov.ua/uk/specialnij-standart->

[pashirennja-danih-mvf-ssp-d-mvf-statistika-za-gfsm](https://mof.gov.ua/uk/imf_technical_mission_reports-386)) Звіти технічних місій МВФ (https://mof.gov.ua/uk/imf_technical_mission_reports-386).

Завдання 3. На основі статистичної інформації щодо функціонування реального сектору економіки, державних фінансів, грошового ринку, стану платіжного балансу України та динаміки обмінного курсу за останні 5 років (<https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external>) ідентифікувати вплив глобалізації на розвиток фінансових ринків (<https://bank.gov.ua/ua/markets>).

Тестові запитання

1. Яка функція міжнародних фінансів полягає в тому, що через механізм міжнародних фінансів здійснюється грошовий розподіл і перерозподіл світового продукту?

- а) розподільча функція;
- б) контролююча функція;
- в) регулювальна функція;
- г) стабілізуюча функція.

2. Що визначається об'єктом міжнародних фінансів?

- а) потоки грошових коштів і пов'язані з ними фінансові відносини на світовому ринку;
- б) фізичні та юридичні особи;
- в) уряди, міжнародні організації та фінансові інституції;
- г) банки та інші фінансово-кредитні установи.

3. Потоки іноземних валют або будь-яких інших фінансових активів, що зумовлені економічною діяльністю суб'єктів світового господарства що встановлюють?

- а) потоки грошових коштів і пов'язані з ними фінансові відносини на світовому ринку;
- б) фізичні та юридичні особи;

в) уряди, міжнародні організації та фінансові інституції;

г) міжнародні валютно-фінансові потоки.

4. Яку назву має міжурядова валютно-кредитна організація, яка виконує функції регулювання, фінансування, нагляду та консультування держав-членів у сфері валютно-фінансових відносин?

а) Міжнародний валютний фонд;

б) Міжнародна фінансова корпорація;

в) Багатостороннє агентство гарантії інвестицій;

г) Міжнародна асоціація розвитку.

5. Яка окремі фінансові установи об'єднує Група Світового банку?

а) Міжнародний банк реконструкції та розвитку; Міжнародну фінансову корпорацію; Міжнародну асоціацію розвитку; Багатостороннє агентство гарантії інвестицій;

б) Міжнародну фінансову корпорацію; Міжнародну асоціацію розвитку; Багатостороннє агентство гарантії інвестицій.

в) Міжнародний банк реконструкції та розвитку; Міжнародну фінансову корпорацію; Міжнародну асоціацію розвитку;

г) Міжнародну фінансову корпорацію; Міжнародну асоціацію розвитку.

6. Яку назву мають економічні відносини, які виникають між кредиторами і позичальниками різних країн з приводу надання, використання та погашення позики?

а) потоки грошових коштів і пов'язані з ними фінансові відносини на світовому ринку;

б) міжнародний кредит;

в) міжнародний лізинг;

г) фінансові відносини.

7. Які виокремлюють суб'єкти міжнародного кредиту?

а) корпорації, комерційні банки, кредитні організації, нефінансові заклади, держави та державні органи, а також регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути;

- б) нефінансові заклади, держави та державні органи, а також регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути;
- в) регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути;
- г) комерційні банки, а також регіональні міжнародні банки розвитку, міжнародні фінансові інститути.

8. З точки зору тривалості залучення коштів та характеру їх використання структура міжнародного ринку цінних паперів розглядається в яких аспектах?

- а) міжнародний ринок боргових цінних паперів та міжнародний ринок титулів (прав) власності;
- б) ринок суверенних боргів та ринок приватних боргів;
- в) міжнародний валютний ринок;
- г) міжнародний ринок кредитних ресурсів.

9 Відповідно до видів фінансових активів які елементи включають до міжнародного фінансового ринку?

- а) міжнародний валютний ринок; міжнародний ринок кредитних ресурсів; міжнародний ринок цінних паперів.
- б) ринок суверенних боргів та ринок приватних боргів;
- в) міжнародний валютний ринок;
- г) міжнародний ринок кредитних ресурсів.

10. Структура міжнародного ринку цінних паперів залежно від типу емітента розглядається в яких аспектах?

- а) міжнародний ринок боргових цінних паперів та міжнародний ринок титулів (прав) власності;
- б) ринок суверенних боргів та ринок приватних боргів;
- в) міжнародний валютний ринок;
- г) міжнародний ринок кредитних ресурсів.

Словник термінів

Банківська глобалізація – це процес розширення сфери діяльності ТНБ за межі національних кордонів, що супроводжується створенням мережі зарубіжних філій, з одного боку, і зростанням числа іноземних банків – з іншого.

Глобалізація фінансових ринків – процес стирання кордонів між національними ринками, інтеграції фінансових інструментів, учасників ринку, органів регулювання, механізмів торгівлі цінними паперами стандартизації правил тощо.

Міжнародна організація – це об'єднання суверенних держав, створене на основі міжнародного договору і статуту для виконання певних функцій, що має систему діючих органів, володіє міжнародною правосуб'єктністю і засноване відповідно до міжнародного права. Міжнародними організаціями є ООН, ЄС, Рада Європи.

Міжнародна фінансова інституція – це інститут багатосторонніх фінансових міжнародних відносин, що у своїй діяльності виходить за межі окремої країни і має постійну структуру органів наднаціонального регулювання. До складу міжнародних фінансових інституцій належать: глобальні та регіональні інституції.

Міжнародна фінансова політика – це сукупність заходів та дій державі у галузі міжнародних фінансів.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) – фінансово-кредитна установа з групи Світового Банку, спеціалізується на наданні довготермінових кредитів державним програмам урядів і центральних банків країн-членів.

Міжнародний валютний ринок – це система економічних та організаційних відносин з приводу купівлі-продажу іноземних валют і платіжних документів у іноземній валюті.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) – це наднаціональна валютно-кредитна організація, представницька установа Організації Об'єднаних Націй з 1947 р. Сприяє стабілізації національних валют країн-членів фонду, підтриманню рівноваги платіжних балансів та покриттю їх дефіциту, наданню консультативної допомоги із фінансових та валютних питань.

Міжнародний кредит – це економічні відносини, які виникають між кредиторами і позичальниками різних країн з приводу надання, використання та погашення позики.

Міжнародний ринок кредитних ресурсів – це специфічна сфера руху коштів між країнами.

Міжнародний ринок цінних паперів – це система економічних відносин з приводу переміщення фінансових зобов'язань та інструментів у вигляді цінних паперів за межі країни шляхом їх купівлі-продажу.

Міжнародний фінансовий ринок – це система економічних відносин, що забезпечує акумуляцію та перерозподіл міжнародних фінансових потоків. Міжнародний фінансовий ринок виступає механізмом купівлі-продажу фінансових активів і відповідного задоволення попиту та пропозиції суб'єктів міжнародних економічних відносин на грошовий капітал.

Міжнародні фінанси – це сукупність економічних відносин, опосередкованих рухом валютно-фінансових потоків, що виникають у зв'язку з перерозподілом фінансових ресурсів і капіталу у системі світового господарства.

Фінансова безпека держави – це специфічний вид суспільно-економічних відносин, які виникають між державою та суб'єктами соціально-економічних відносин щодо забезпечення оптимального стану фінансової системи держави та захисту її національних інтересів в умовах функціонування глобальної фінансової системи.

Фінансова глобалізація – вільний та ефективний рух капіталів між країнами та регіонами, функціонування глобального ринку, формування системи наднаціонального регулювання міжнародних фінансів, реалізація глобальних фінансових стратегій ТНК та транснаціональних банків.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Фінанси як історична категорія. Історичні передумови виникнення і розвитку фінансів.
2. Фінанси як економічна, грошова, розподільча і ресурсоутворююча категорія.
3. Фінансові ресурси як матеріальні носії фінансових відносин, їх класифікація.
4. Функції фінансів, їх взаємозв'язок.
5. Специфіка фінансових категорій. Базові фінансові категорії.
6. Історичні передумови виникнення фінансової науки та її роль у суспільстві.
7. Становлення і розвиток класичного й неокласичного напрямів фінансової науки.
8. Предмет фінансової науки. Макро- і мікрорівень у фінансах.
9. Методологія фінансової науки.
10. Типологія й основні принципи побудови фінансової системи.
11. Фінансова система: внутрішня й організаційна будова.
12. Необхідність і зміст фінансової політики.
13. Основні завдання фінансової політики в Україні: стратегічні і тактичні, їх взаємоузгодження в часі і просторі.
14. Фінансовий механізм як сукупність форм і методів організації фінансових відносин.
15. Внутрішні й зовнішні фінансові відносини домогосподарств.
16. Джерела і форми доходів домогосподарств.
17. Витрати бюджету домогосподарств, їх класифікація.
18. Фінансові ресурси домогосподарств і їх використання.
19. Сутність і значення фінансів підприємств: об'єкт, суб'єкт, роль у фінансовій системі держави.

20. Методи й принципи організації фінансів суб'єктів господарювання.
21. Грошові фонди підприємства.
22. Поняття доходів, витрат та прибутку підприємства.
23. Порядок формування фінансових результатів підприємства.
24. Економічна й організаційно-правова сутність податків, їх значення і характерні особливості.
25. Податкова система держави, її елементи та принципи.
26. Платники, об'єкти, ставки й пільги основних прямих і непрямих податків.
27. Особливості сплати зборів на державне пенсійне і загальнообов'язкове соціальне страхування.
28. Зміст і склад державних фінансів.
29. Бюджетна система України: сутність і склад.
30. Сутність місцевих фінансів, їх сфери, суб'єкти й об'єкти.
31. Місцевий бюджет як фінансовий документ і система економічних відносин.
32. Державний кредит як фінансова категорія, його економічна сутність, призначення, роль.
33. Держава як позичальник, кредитор і гарант.
34. Класифікація державних позик.
35. Держава як кредитор. Внутрішнє й зовнішнє кредитування.
36. Державний борг, причини його виникнення і зростання.
37. Управління державним боргом і його методи.
38. Державні цільові фонди. Принципи діяльності державних цільових фондів.
39. Сутність і суспільне призначення соціального страхування.
40. Система фондів соціального страхування й управління ними.
41. Солідарна, накопичувальна і змішана пенсійні системи, їх переваги і недоліки.
42. Пенсійне страхування і його організація.

43. Недержавні пенсійні фонди, їх види.
44. Корпоративні, професійні та відкриті недержавні пенсійні фонди, відмінності між ними. Обмеження щодо напрямів інвестування пенсійних активів фондів.
45. Функції та принципи страхування.
46. Характеристика суб'єктів страхування: страховик, страхувальник, застрахований, вигодонабувач.
47. Види страхування та їх характеристика.
48. Засади добровільного й обов'язкового страхування.
49. Сутність страхового ринку.
50. Учасники страхового ринку. Організаційні форми створення страхових компаній.
51. Посередницька діяльність на страховому ринку: страхові брокери і страхові агенти.
52. Функції та завдання фінансового ринку в економіці.
53. Структура фінансового ринку за часовою ознакою: грошовий ринок і ринок капіталів.
54. Сегментація фінансового ринку за групами та видами фінансових активів.
55. Цінні папери: сутність, ознаки і властивості.
56. Класифікація цінних паперів.
57. Ринок фінансових послуг як складова фінансового ринку.
58. Ринок цінних паперів: сутність, функції та структура.
59. Фондова біржа: правовий статус, порядок створення та функціонування.
60. Функції фондової біржі. Роль фондових бірж в економічній системі країн та світу. Особливості діяльності провідних фондових бірж світу.
61. Ринок фінансових послуг і його роль у функціонуванні економічної системи.
62. Поняття «фінансова послуга». Суб'єкти ринку фінансових послуг.

63. Державне регулювання фінансового ринку і ринку фінансових послуг.
64. Економічна природа та функції міжнародних фінансів.
65. Міжнародна фінансова політика і форми її реалізації.
66. Фінансова глобалізація.
67. Міжнародна система перерозподілу фінансових ресурсів.
68. Міжнародні фінансові організації. Міжнародний валютний фонд.
69. Міжнародний фінансовий ринок, його характерні риси і функції.
70. Міжнародний ринок кредитних ресурсів і міжнародний кредит.
71. Суб'єкти та види міжнародного кредиту.
72. Міжнародний ринок цінних паперів та його структура.
73. Фінансова безпека держави в умовах фінансової глобалізації
74. Основні загрози у сфері забезпечення фінансової безпеки. Внутрішні й зовнішні чинники фінансової безпеки держави.
75. Складові фінансової безпеки.
76. Залежність фінансової безпеки держави від інтеграційних і глобалізаційних процесів у світовій економіці.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Методами контролю є: тестування; оцінка усної розгорнутої відповіді на питання; співбесіда; оцінка письмової відповіді на питання; виконання комбінованих завдань тощо.

Підсумковий контроль – екзамен.

Схема нарахування балів

Підсумковий семестровий контроль при проведенні екзамену:

Поточний контроль та самостійна робота								Екзамен	Сума
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	Тема 8	40 балів	100 балів
8 балів	7 балів	8 балів	7 балів	7 балів	7 балів	8 балів	8 балів		

Для допуску до складання підсумкового контролю (заліку) здобувач вищої освіти повинен набрати не менше **20** балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, що обумовлено засвоєнням базових компетентностей мінімального рівня.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	чотирьохрівнева	дворівнева
90-100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

Нечипорук Л. В. Фінансова система: навчально-методичний посібник. Харків. 2020. 117.

Нечипорук Л.В. Управління розвитком фінансової системи в контексті сталого фінансування. *Сталий розвиток економіки*. 2024. (3(50), 141-145. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-22>

Додаткова література

Bartosova V., Drobyazko S., Bielialov T., **Nechyporuk L.**, Dzhyhora O., Company Strategic Change Management in the Open Innovation System. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, (2023) DOI: <https://doi.org/10.1016/j.joitmc.2023.100087>

Prodius O., **Nechyporuk L.**, Stoliar O., Ilyina A., Stoyanov P. International corporate strategies and entrepreneurial paradigms within the framework of global business integration. *Academy of Entrepreneurship Journal*. Volume 26, Issue 4, 2020. <https://www.abacademies.org/journals/month-december-year-2020-vol-26-issue-4-journal-aej-past-issue.html>

Shulga O., **Nechyporuk L.**, Slatvitskaya I., Khasanov B., Bakhova A. Methodological aspects of crisis management in entrepreneurial activities. *Academy of Entrepreneurship Journal* Volume 27, Special Issue 4, 2021. <https://www.abacademies.org/articles/methodological-aspects-of-crisis-management-in-entrepreneurial-activities-10912.html>

Белін, В. С. (2024). Вплив змін у глобальних інвестиційних потоках на стабільність українського фінансового ринку. *Актуальні питання економічних наук*, (5). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14231243>

Бицюра, Ю., Манжула, Є., & Ілюхіна, В. (2025). Проблеми забезпечення сталого розвитку в Україні. *Сталий розвиток економіки*, (1 (52), 49-55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-7>

Глущенко О. В. Зміни інституційного дизайну ринку фінансових послуг України в умовах посткризового відновлення. *Соціальна економіка*. 2019. випуск 58. DOI: 10.26565/2524-2547-2019-58-01

Глущенко О. В. Управління фінансовою стійкістю підприємств методами проєктного фінансування / О. В. Глущенко, Н. О. Гребенюк, В. О. Давидов. *Інвестиції : практика та досвід*. 2023. № 5. С. 5–10.

Глущенко, О. В. Фінансові ресурси домогосподарств як складова частина фонду національного добробуту України. Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. Том 24. № 1. С. 122-132.

Глущенко, О., Хмельков, А., Дячек, О., Бабаєв, В., Громов, С. (2024). Цифрові технології управління публічними фінансами: податковий аспект. *Ефективна економіка*, № 3 (2024). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.3.11>.

Глущенко, О., Швайко, М., Свічкарь, В. (2024). Сутність та роль державних фінансів у реалізації соціально – економічної політики. *Modeling the development of the economic systems*, (2), 224–228. <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-12-29>

Глущенко, О., Швайко, М., Дячек, О., Бабаєв, В., Громов, С. (2024). Діджиталізація оподаткування: можливості та загрози на міжнародному рівні. *Агро-світ*. 2024. 9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.9.64>

Глущенко, О., Швайко, М., Дячек, О., Косенко, В., Стеценко, Т. (2024). Моделювання податкового дизайну: вплив діджиталізації на архітектуру публічних фінансів. *Інвестиції: практика та досвід*, № 9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.16.59>

Гут, Л. В. (2024). Військові облігації як джерело фінансування соціально-економічних програм у період воєнного стану. *Актуальні питання економічних наук*, (5). <https://doi.org/10.5281/zenodo.14036026>

Дунська А. Р., Бондаренко О. А. Управління сталим розвитком підприємств оборонно-промислового комплексу України. *Економіка та держава*. 2021. № 12. С. 23–29. DOI: [10.32702/2306-6806.2021.12.23](https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.12.23)

Кочорба, В. (2024). Аналітичні аспекти тенденцій та структури доходів населення в кризових умовах. *Економіка та суспільство*, (70). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-170>

Кочорба, В. Ю. (2024). Фінансова архітектура держави і рівень життя: дослідження впливу фінансово- економічних індикаторів. *Актуальні питання економічних наук*, (6). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14603163>

Лопушняк, Г., Полякова, С., Когатько, Ю., Рябоконт, І., Фоменко, О., & Милянник, Р. (2025). Споживча поведінка домогосподарств України: чинники, стратегії, зміни під впливом війни. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(60), 522–542. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.1.60.2025.4645>

Любчак І. С. Формування доходів Державного бюджету в умовах трансформації економіки. *Економічний вісник університету*. 2023. № 58. С.61-67

Мартиненко, В., Коляда, Т., Скорик, М., Соколова, О., Корж, М., & Джадалла, О. (2025). Фінансове забезпечення реалізації цілей сталого розвитку в умовах децентралізації: кейс України. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(60), 94–110. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.1.60.2025.4618>

Мітков, М., Стрижак, О., Сущенко, О., & Тимошенко, К. (2025). Оцінка впливу інституційної якості на досягнення цілі сталого розвитку № 8 (порівняльний аналіз для Польщі та України). *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(60), 288–298. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.1.60.2025.4597>

Нечипорук Л. В. Страхування в системі ризик-менеджменту бізнес-структури. *Progressive research in the modern world. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. BoScience Publisher. Boston, USA. 2022. P. 604-610. URL: <https://sci-conf.com.ua/ii-mizhnarodna-naukovo-praktichna->*

[konferentsiya-progressive-research-in-the-modern-world-2-4-11-2022-boston-ssha-arhiv/](#)

Нечипорук Л. В. Теоретичні аспекти страхового захисту бізнесу. *Economic Development: Global Trends and National Peculiarities. Collective monograph.* Poland: “Publishing House “Baltija Publishing”, 2020. 600 p., p. 530-546.

Нечипорук Л. В. Теорія та практика медичного страхування в Україні. *Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки»* 2015. Випуск № 6. С. 751 – 755.

Нечипорук Л.В. Страхове забезпечення використання послуг охорони здоров'я. *Modern foundations of economics, management and tourism: collective monograph.* International Science Group. Boston : Primedia eLaunch, 2022. 650 p., p. 428-437.

Нечипорук Л.В. Інновації на ринку страхових послуг в умовах мережевої економіки. *Współczesne trendy w gospodarce i sektorze publicznym.* Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2016. p. 165 – 174.

Нечипорук Л.В. Консалтинг щодо оптимізації страхового захисту. *Економічна теорія та право.* 2022. №2 (49). С.122-125.

Нечипорук Л.В. Страхова підтримка сталого розвитку економіки. *Сталий розвиток економіки.* 2024. №2 (49). С. 195-199. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-30>

Нечипорук Л.В. Страхування життя в контексті подолання бідності як цілі сталого розвитку. *Цифрова економіка та економічна безпека.* 2024. (2 (11), 117-122. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.11-18>

Нечипорук Л.В. Фінансові рішення в ризик-менеджменті бізнес-організацій. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2019. №5 (22). С. 98 – 103.

Нечипорук, Л., Шелехова, В. Міжнародна допомога відбудові для сталого розвитку України. *Сталий розвиток економіки.* 2024. (4(51), 45-49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-6>

Нечипорук, Л., Заліс, Д. (2025). Адаптація інституційного дизайну страхування до цифровізації міжнародного бізнесу. *Цифрова економіка та економічна безпека*, (3 (18)), 271-276. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.18-41>

Нечипорук, Л., Кочергіна О. Вплив ІНДУСТРІЇ 5.0 на сталий розвиток економіки. *Цифрова економіка та економічна безпека*, 2024. (5 (14)), 27-32. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.14-4>

Нинюк, І. І. (2025). Використання предиктивної аналітики для підвищення ефективності управління державними фінансами. *Актуальні питання економічних наук*, (8). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14792610>

Огренич, Ю., & Аношіна, С. (2025). Ефективне управління фінансами промислових підприємств через податкові механізми в умовах воєнного стану та цифровізації економіки. *Сталий розвиток економіки*, (2 (53)), 5-14. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-1>

Сидор, І. П. (2025). Інституційний вимір публічних фінансів: методологічні підходи. *Актуальні питання економічних наук*, (8). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14974323>

Славкова , А. А., & Ібрагімов , Е. Р. (2025). Еволюція структурно-функціональних характеристик доходів Державного бюджету України. *Актуальні питання економічних наук*, (8). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14942386>

Смагло, О. В. (2024). Функціонування новітніх цифрових технологій на міжнародному фондовому ринку. *Актуальні питання економічних наук*, (6). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14574990>

Стеценко, Т., Глущенко, О., & Хмельков, А. (2023). Фіскальні правила: уроки для України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Серія економічна* , (105). DOI: <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2023-105-02>;

Тарасенко, А. В. (2024). Роль фінансових установ у забезпеченні сталого розвитку України. *Економіка та суспільство*, 2, 195–200.

Хмельков, А. (2024). Розвідка на основі відкритих джерел та штучний інтелект в практиці державного фінансового контролю. Соціальна економіка, (68). DOI: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2024-68-20>

Чорновол, А. О., Гончарук, Я. М., Хелемендик, Є. І., & Кисилиця, С. О. (2025). Використання штучного інтелекту в управлінні фінансовими ризиками банків і страхових компаній. *Актуальні питання економічних наук*, (8). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14887306>

Чуницька, І. І., Богріновцева, Л. М., & Ключка, О. В. (2025). Аналіз впливу сучасних технологій на розвиток страхового бізнесу в Україні. *Актуальні питання економічних наук*, (7). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14603795>

Швець, Н., Коваленко, Ю., Костюк, В., Чала, В., Романчукевич, В., & Бабенко, А. (2025). ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИРУ ТА СПРАВЕДЛИВОСТІ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(60), 82–93. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.60.2025.4607>

Яковлева, Н. О. (2020). ESG-фактори у фінансовій діяльності: сучасні тенденції. *Вісник економічних досліджень*, 1, 25–32.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті

Офіційний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <http://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 27.08.2025).

Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua/> (дата звернення: 27.08.2025).

Офіційний сайт «Мережа аналітичних центрів України». URL: <http://www.intellect.org.ua> (дата звернення: 27.08.2025).

Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 27.08.2025)

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Нечипорук Людмила Володимирівна

ФІНАНСОВА СИСТЕМА

Навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи
здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності
D2 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

В авторській редакції

Підписано до розміщення 18.12.25. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 4,59. Обсяг 2,235 Мб. Зам. № 563/25.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009.
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна